

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
ім. Ю. С. Червоного

*м. Одеса
17 грудня 2021 року*

Одеса
Фенікс
2021

УДК 34791/95:342.72/73(477)(063)
З-386

Укладачі:

Апалькова І.С. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

Сатановська О.В. – старший лаборант кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

*За загальною редакцією
д-ра юридичних наук, професора Н. Ю. Голубєвої*

З-386 **Захист прав людини у цивільному судочинстві** : матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 грудня 2021 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубєвої ; уклад.: І.С. Апалькова, О.В. Сатановська. – Одеса : Фенікс, 2021 – 122 с. – Режим доступу:.....

ISBN 978-966-928-761-8

У збірнику містяться матеріали доповідей, присвячені захисту прав людини у цивільному судочинстві.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти, юристів-практиків, а також усіх, хто цікавиться сучасними питаннями цивільного судочинства України.

УДК 34791/95:342.72/73(477)(063)

ISBN 978-966-928-761-8

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2021

ЗМІСТ

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС	6
----------------------------	---

1. Голубєва Неллі Юрїївна

МОДЕЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В СВІТІ	7
---	---

2. Андронов Ігор Володимирович

«ДОКАЗУВАННЯ НАМІРІВ» ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОЗОВУ	11
---	----

3. Чванкін Сергій Анатолійович

ПРИНЦИП УСНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	15
--	----

4. АПАЛЬКОВА ІННА СЕРГІЇВНА

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	20
---	----

5. Бут Ілля Олександрович

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ЦЕНТРІВ ПРАВОСУДДЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ	23
---	----

6. Волкова Наталія Василівна

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВИМОГ, ЗА ЯКИМИ МОЖЕ БУТИ ВИДАНИЙ СУДОВИЙ НАКАЗ У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ	27
---	----

7. Гнатів Оксана

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ДЕРЖАВИ У ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	30
--	----

8. Гонгало Регіна Францівна

РОЗВИТОК АНТРОПОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ, З ТОЧКИ ЗОРУ, ЧІТКО ВИРАЖЕНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ	33
--	----

9. Дрогозюк Крістіна Борисівна

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК УЧАСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ	35
--	----

10. Іліопол Інна Михайлівна

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ
РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В ЦИФРОВУ ЕРУ39

11. Островська Людмила Анатоліївна

НЕРЕЛЕВАНТНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ У СУДОВИХ
ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ РІШЕННЯ «БАРТАЯ ПРОТИ
ГРУЗІЇ» (CASE OF BARTAIIA V. GEORGIA)42

12. Полуніна Ольга Олександрівна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ,
УХВАЛЕНИХ В СПРОЩЕНОМУ ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ45

13. Притуляк Валерій Миколайович

ПРОБЛЕМАТИКА СТЯГНЕННЯ ОСНОВНОЇ ВІНАГОРОДИ
ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ48

14. Савченко Віктор Олександрович

ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ВОЛІ В ПРАВІ НА ЖИТТЯ В ЦИФРОВУ ЕРУ.
ПРИКЛАДИ З ПРАКТИКИ ЄСПЛ53

15. Стоянова Тетяна Анатоліївна

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ ТА В
ПРАКТИЦІ ЄСПЛ57

16. Тріпунський Григорій Яковлевич

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ
РІШЕНЬ У МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВАХ В СВІТЛІ ПРАВА НА
СПРАВЕДЛИВИЙ СУД60

17. Цал-Цалко Юлія Юліївна

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇНАХ64

18. Щербак Світлана Володимирівна, Кожевнікова Аліса Вікторівна

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ68

19. Яніцька Інна Анатоліївна

СОЦІАЛЬНІ КВАРТИРИ ДІТЕЙ – СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ
БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В ПЕРІОД СУДОВОЇ РЕФОРМИ73

20. Бурачок Сергій Віталійович

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ
БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ80

21. Васильків Валентина Ігорівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗУМНИХ СТРОКІВ ДЛЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	84
22. Гончарук Анастасія Сергіївна ПРОДОВЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ	88
23. Горбенко Микита Олегович ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ УХВАЛИ ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ	92
24. Данилець Леонід Віталійович ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АСПЕКТІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ	96
25. Кикоть Артем Володимирович ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА США	99
26. Кияшко Олександр Олександрович ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ СКОЄННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	104
27. Московчук Дмитро Олександрович НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СУДИ ТА СУДОВУ СИСТЕМУ АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСУ	107
28. Петренко Наталія Дмитрівна ШТРАФ ЯК МІРА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕПОВАГУ ДО СУДУ ...	110
29. Привиденцев Олександр Геннадійович ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГОЛОСОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ЯК ДОКАЗУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	117

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС

Юрій Семенович Червоний народився 28 грудня 1927 р. у Харкові.

Ім'я Ю. С. Червоного безпосередньо пов'язане із створенням юридичного факультету Одеського державного університету. З 1952 р. він працював спочатку старшим викладачем, а потім виконуючим обов'язки завідувача кафедри цивільного права і процесу.

У 1954 р. юридичний факультет Одеського університету було реорганізовано у філіал Всесоюзного юридичного заочного інституту (ВЮЗІ), куди у вересні цього ж року Юрій Семенович був переведений старшим викладачем, а у 1958 р. став доцентом кафедри цивільного права.

Коли у 1960 р. Одеський філіал ВЮЗІ став філіалом юридично-економічного факультету Київського університету, молодого викладача було призначено заступником декана Одеського філіалу.

Багато зусиль поклав вчений на відновлення юридичного факультету в складі Одеського державного університету імені І.І. Мечникова. У липні 1961 р. він став його першим деканом і працював на цій посаді 19 років (1961-1965, 1973-1987).

У 1987 р. Ю. С. Червоному було присвоєно вчене звання професора по кафедрі цивільного права і процесу. У 1992 р. він обирається, а у 1993 р. переобирається членом-кореспондентом Академії правових наук України. З вересня 1996 р. — професор кафедри цивільного права і процесу ОНУ.

У жовтні 2000 р. завідувачу кафедри цивільного процесу ОНЮА Ю. С. Червоному за вагомий внесок у реалізацію державної правової політики, заслуги у зміцненні законності та правопорядку, високий професіоналізм Указом Президента України було присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України». У 2002 р. Юрію Семеновичу присвоєно звання «Почесний професор ОНЮА».

За активну професійну та громадську діяльність на благо держави і народу України Одеська обласна організація спілки юристів України у 2006 р. присвоїла Ю. С. Червоному, члену-кореспонденту АПРН України, професору, заслуженому юристу України, завідувачу кафедри цивільного процесу Одеської національної юридичної академії, почесне звання «Юрист року Одещини».

Рішенням Комітету з присудження Премії імені Ярослава Мудрого від 26 жовтня 2007 р. Юрій Семенович Червоний визнаний лауреатом Премії 2007 р. у номінації «За видатні заслуги в галузі підготовки юридичних кадрів».

Професор Ю.С.Червоний був нагороджений ювілейними медалями: в ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна (1970), у пам'ять 1500-річчя Києва (1982), медаллю «Ветеран труда» (1987), медаллю «Захиснику вітчизни» (1999), нагрудним знаком Мінвузу СРСР «За отличные успехи в работе» (1987), знаком Міністерства освіти України «Відмінник освіти України» (1997), дипломом Спілки юристів України (2000) за участь у III Всеукраїнському конкурсі на краще юридичне видання та заохочувальним дипломом цієї ж Спілки (2003) за участь у V Всеукраїнському конкурсі на краще юридичне видання; грамотою Кабінету Міністрів України.

Помер Юрій Семенович Червоний 18 грудня 2008 року.

Традиційно щороку кафедра цивільного процесу шанує пам'ять професора Ю.С. Червоного шляхом проведення міжнародної науково-практичної конференції на його честь.

Голубєва Неллі Юрїївна,
*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного
процесу, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
заслужений юрист України*

МОДЕЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В СВІТІ

Запровадження елементів електронного правосуддя в судочинство є загальною тенденцією розвитку та модернізації судочинства. Для багатьох країн «оцифрування» судочинства – предмет особливої гордості.

Наші дослідження дозволяють зробити висновок, що розвиток електронного судочинства, як правило, проходить наступні етапи: стають доступними тексти законів, бази даних і прецеденти, розвиваються пошукові системи; з'являється можливість отримати інформацію з суду про дату і час засідання; з'являється можливість подати в електронному вигляді документи в суд, формуються шаблони процесуальних документів, документообіг в суді також переходить в електронну форму, а справи формуються в електронному вигляді (чи дублюються в електронному та паперовому вигляді); використовується обладнання, яке дозволяє досліджувати докази, надані в електронній формі; відбувається інтеграція електронних систем; можливість судочинства у віддаленому доступі (наприклад, за допомогою відеоконференцзв'язку) [1].

Якщо в країні впроваджено всі названі вище можливості (елементи, опції), то можна говорити про впровадження повноцінного електронного судочинства.

Міжнародний досвід реалізації національних систем електронного судочинства не завжди закінчувався успіхом. Але у тих країнах, де використання опцій електронного суду є обов'язковим, вдалося досягти

значних успіхів і щодо залучення користувачів, і щодо технічного та програмного забезпечення електронного судочинства. Звісно, що таке безальтернативне електронне судочинство запроваджується тільки після того, як система стала досить вдосконаленою. Практика показала, що обов'язкове використання інструментів електронного судочинства, без права подавати документи в суд у паперовому вигляді (згадаємо досвід Сінгапуру, Італії та Південної Кореї) сприяє більш швидкому прогресу в зазначеній сфері.

Зручним для суддів і учасників процесу є стандартизація процесуальних документів за допомогою електронних форм процесуальних документів, які передбачають лише заповнення їх користувачами, що дозволяє уникнути подання неповної інформації, а для суддів такі шаблонні документи є більш зрозумілими. Так, система *eLigation* Сінгапуру відрізняється від багатьох подібних систем електронного суду впровадженням інтерактивних форм – *eForm* – позовних заяв та інших процесуальних документів замість відсканованих і висланих документів у форматі PDF, що значно спрощує роботу з такими документами, адже вони певним чином стандартизовані, завжди «читабельні» тощо.

Міжнародний досвід використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у судочинстві дозволяє зробити висновок про різні концепції побудування електронного судочинства:

1. Надається можливість подання документів у суд через електронні канали зв'язку, наприклад: а) як *опція електронного уряду*: Бельгія – *e-Deposit*; б) як *спецплатформа подання документів в суд та отримання доступу до документів інших сторін*: Франція – *e-Barreau*, Чехія – *ePodatelna* (тільки для надсилання електронних заяв та їх додатків у суд), США – *Case Management/Electronic Case Files* (але отримання доступу до документів іншої сторони можливе за гіперпосиланням на PACER, надісланим електронною поштою, а не на самій платформі), Європейський

Суд (Люксембург) – *e-Curia*; в) через спеціалізовану електронну пошту: Італія (сертифікована електронна пошта), Німеччина (через спеціальні електронні поштові скриньки – *beA*, *beBPO*, *De-Mail*, *EGVP* та комплексну реєстраційну службу – *SAFE*); Іспанія – «Електронне місце/штаб судочинства», Чехія – «електронна реєстраційна кімната», Канада – *e-filing*.

2. Платформи онлайн-розгляду окремих категорій справ, як правило, щодо грошових вимог: Польща – *Elektronicznym Postępowaniu Upominawczym* (EPU), Великобританія – *Money Claim Online*, Сингапур – *Small Claims Tribunals*.

3. Платформи з більшим функціоналом: Австрія – *JustizOnline*, Італія – *Processo Civile Telematico*; Литва – *e.teismas.lt*; Великобританія – *CE File*, *Crown Court Digital Case System*; Південна Корея – ECFS (це не тільки комплексна система, яка дозволяє сторонам та їх адвокатам подавати й управляти справами, отримувати доступ до судової інформації та процедур в електронному вигляді, але й система електронного обігу в самому суді, в тому числі можливість суддям проводити безпаперові слухання); Сінгапур – *Integrated Electronic Litigation System* (iELS) (автоматизує документообіг і кореспонденцію в самих судах та надає насправді широкий функціонал сторонам, точніше їх адвокатам); Австралія – *Electronic Court Files* (ECF), *eLoggment*, *eCourtroom* (включають електронне зберігання даних, «онлайн-засідання», систему управління судовими справами і документами тощо); Білорусь – *E-court* (платформа для економічних справ); Російська Федерація – ГАС-«Правосудие» (автоматизація робочих місць суддів, забезпечення доступу до електронних баз даних, подання процесуальних документів здійснюється в особистому кабінеті); Казахстан – «Судовий кабінет» (надає більше 50 видів послуг в електронному вигляді) та Автоматизована інформаційно-аналітична система судових органів «Тθрелік»;

4. Повністю віддалений суд (окремий та повністю дистанційний суд, який працює не тільки без паперових документів, а й без фізичної присутності в суді на будь-якій стадії): Китай – Інтернет-суд Ханчжоу, Пекіна та Гуанчжоу; Канада (Британська Колумбія) – Онлайн-трибунал цивільного судочинства (*Civil Resolution Tribunal – CRT*), розглядає заяви на суму до 5 000 доларів у деяких категоріях справ.

5. Спроби повністю переглянути та модернізувати судові процедури як такі: Китай – розумні судові процеси, а також унікальний проєкт – «Мобільний мікросуд» на базі міні-програми *WeChat* дозволяє «подати позов через *WeChat*», оплатити, подати докази, брати участь у судовому процесі дистанційно через мобільний мікросуд.

На рівні Європейського Союзу в цілому працює багато платформ інформаційного характеру (*EJN in civil and commercial matters, The European Judicial Cybercrime Network, The Judicial Network of the European Union, European Legislation Identifier* тощо), якогось «єдиного вікна» до опцій електронного судочинства немає, але існує прагнення досягнути такої мети за допомогою *The European e-Justice Portal*.

Світова практика орієнтується на впровадження інформаційних технологій у судочинство, зменшення усності та безпосередності судових процедур, при цьому кожна країна вирішує для себе проблеми економічної доцільності й ефективності подальшого впровадження цифрових технологій у судовий процес.

Отже, з розвитком інформаційних технологій, коли створення електронних документів стає більш поширеним, зростає потреба людей у більш широкому їх використанні безпосередньо, без дублювання в паперовій формі, отримання електронних документів від контрагентів і державних органів тощо. Надання таких можливостей державою задовольняє високі очікування людей.

Технології розвиваються так швидко, що спрогнозувати їх розвиток досить складно. Але судова діяльність одна з самих консервативних у світі, тому вплив нових технологій буде більш стриманим та не має впливати на саму сутність, принципи та цілі здійснення правосуддя.

Разом з тим все більшого розвитку будуть набувати альтернативні засоби вирішення приватних спорів, які придатні для більш швидкого сприйняття нових технологій направлених на врегулювання спору за прийнятною процедурою для сторін.

Карантин у зв'язку з епідемією коронавірусу COVID-19 прискорив запровадження багатьох опцій електронного судочинства в різних країнах – карантин став тим тригером, якого не вистачало раніше для переведення в електронний формат такої об'єктивно консервативної діяльності, як судочинство. Багато країн за останні півтора роки здійснили реальний прорив у цифровому судочинстві.

Список використаної літератури:

1. Докладно етапи та функціонал розвитку систем електронного судочинства розглянуто у наступній праці: Голубєва Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід : монографія [Електронне видання] / Н. Ю. Голубєва. – Одеса : Фенікс, 2020. – 204 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14039>. DOI: 10.32837/11300.14039

Андронов Ігор Володимирович,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

«ДОКАЗУВАННЯ НАМІРІВ» ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОЗОВУ

Одним з важливих питань, що виникає в процесі здійснення судового захисту в рамках позовної форми захисту права, є питання забезпечення позову.

Під забезпеченням позову розуміють сукупність процесуальних дій, які гарантують виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог [1].

Суд вживає заходів забезпечення позову за заявою позивача (можливе також вжиття заходів забезпечення зустрічного позову за заявою відповідача та забезпечення позову третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору), якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду (ч. 2 ст. 149 ЦПК [2]).

Як зазначається у п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 № 9 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову», розглядаючи заяву про забезпечення позову, суд (суддя) має з урахуванням доказів, наданих позивачем на підтвердження своїх вимог, пересвідчитися, зокрема, в тому, що між сторонами дійсно виник спір та існує реальна загроза невиконання чи утруднення виконання можливого рішення суду про задоволення позову; з'ясувати обсяг позовних вимог, дані про особу відповідача, а також відповідність виду забезпечення позову, який просить застосувати особа, котра звернулася з такою заявою, позовним вимогам.

Як вбачається з наведеного положення, вирішуючи питання про забезпечення позову, суд проводить дослідження доказів. Про необхідність підтвердження доказами наявності фактичних обставин, з якими пов'язується застосування певного виду забезпечення позову, зазначається й у п. 3 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 № 16 «Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову» [3].

Отже прийняттю судом рішення у формі ухвали про забезпечення позову або про відмову в такому забезпеченні передуює процес судового доказування. Факти, які суд повинен встановити для вчинення окремих процесуальних дій, зокрема забезпечення позову, на підставі наданих

доказів, називають локальним предметом доказування [4, с. 82]. При цьому факти головного та локального предметів доказування, як правило, не співпадають, оскільки, як зазначено в постанові колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду, під час вирішення питання щодо забезпечення позову, обґрунтованість позову не досліджується, адже питання обґрунтованості заявлених позовних вимог є предметом дослідження судом під час розгляду спору по суті і не вирішується ним під час розгляду заяви про забезпечення позову. Суд повинен лише пересвідчитися, що між сторонами виник спір [5].

Розглядаючи обґрунтування заяви про забезпечення доказів, необхідно розрізняти доводи заявника та докази, надані ним. Доводи повинні стосуватися: розумності, обґрунтованості та адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову; забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу; наявності зв'язку між конкретним заходом до забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову; імовірності утруднення виконання або невиконання рішення суду в разі невжиття таких заходів; запобігання порушенню у зв'язку з вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, які не є учасниками цього судового процесу [5]. Також згідно п. 6 ч. 1 ст. 151 ЦПК доводи заявника можуть стосуватися пропозиції щодо зустрічного забезпечення або обґрунтування відсутності підстав для такого зустрічного забезпечення.

Якщо доводи по своїй суті становлять міркування, оціночні судження та умовиводи заявника, то докази повинні свідчити про наявність або відсутність конкретних обставин, фактів локального предмета доказування. У випадку забезпечення позову до локального предмета доказування входять факти, що свідчать про реальну загрозу істотного ускладнення чи унеможливлення виконання рішення суду або ефективного захисту, або

поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду. Тобто фактично заявник повинен довести суду наявність недобросовісних намірів відповідача вчинити дії, які спричинять вищезазначені негативні правові наслідки для заявника. Наприклад, як відзначається у вже згаданій постанові колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду, умовою застосування заходів до забезпечення позову за вимогами майнового характеру є достатньо обґрунтоване припущення, що майно, яке є у відповідача на момент пред'явлення позову до нього, може зникнути, зменшитись за кількістю або погіршитись за якістю на момент виконання рішення [5].

Важкість завдання заявника при доказуванні цих фактів полягає в тому, що недобросовісні наміри відповідача можуть бути об'єктивовані у певній поведінці, а можуть і не виражатися поки що в певних діях, залишаючись для заявника лише потенційною загрозою. А доказати те, що ще не відбулося, неможливо. При цьому навіть у випадку вчинення відповідачем певних дій, спрямованих на відчуження спірного майна (розміщення оголошення про продаж, укладення договору з ріелтором, замовлення оцінки нерухомого майна тощо), або інших недобросовісних дій, заявник може просто не мати належних та допустимих доказів, які б це підтверджували.

У зв'язку з цим нерідко до суду подаються заяви про забезпечення позову, які містять лише доводи заявника за відсутності доказів, які б підтверджували факти локального предмета доказування.

Вирішуючи подібні заяви, суди повинні виходити з принципів розумності та пропорційності (дотримання балансу інтересів сторін). Якщо відповідач має хоча б потенційну можливість вчинити недобросовісні дії, внаслідок яких виникне істотне ускладнення чи унеможливлення виконання рішення суду або ефективного захисту, або поновлення

порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду, а вжиття заходів забезпечення позову, про яке просить заявник, жодним чином не завдає шкоди відповідачеві, суд, переконавшись у реальності наявного спору, вправі задовольнити вимогу заявника навіть за відсутності будь-яких доказів, що підтверджують факти локального предмета доказування. Якщо ж вжиття заходів забезпечення позову може завдати збитків відповідачеві або спричинити перешкоди у реалізації його прав чи охоронюваних законом інтересів (не умоглядно, а реально), суд повинен більш прискіпливо ставитись до аналізу обґрунтування заявленої вимоги про забезпечення позову та задовольняти їх лише за наявності доказів, які підтверджують факти локального предмета доказування. При цьому на висновок суду повинна впливати й добросовісність заявника, зокрема, внесені ним пропозиції щодо зустрічного забезпечення.

Список використаної літератури:

1. Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову: постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va009700-06#Text>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
3. Про деякі питання практики застосування заходів до забезпечення позову: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016600-11#Text>
4. Молчанов В. В. Основы теории доказательств в гражданском процессуальном праве: Учебное пособие. М. ИКД «Зерцало-М», 2012. 360 с.
5. Постанова Верховного Суду від 25.09.2019 у справі № 320/3560/18, провадження № 61-5051св19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84845606>.

Чванкін Сергій Анатолійович,

доктор юридичних наук, доцент, голова Київського районного суду

м. Одеси, голова Асоціації слідчих суддів України

ПРИНЦИП УСНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Досліджуючи вплив інформаційних технологій на судочинство, вважаємо, що одним із головних питань є їх вплив на реалізацію принципів

цивільного судочинства, що і зумовлює реальну здійсненність, необхідність для реалізації завдань та принципів судового процесу та межі такого впливу.

Організаційно-технічна модернізація правосуддя не повинна зводитися до чисто утилітарних речей, які представляються зручними в даний конкретний період часу. Ключова ідея впровадження нових технологій не в тому, щоб зробити зручними умови професійної діяльності суддів і судових представників, вона набагато ширше і пов'язана з масштабним завданням підвищення ефективності судового захисту. Необхідно, щоб зміни, які пов'язані з перевагами прогресивних технологій, не привели до *деформації правосуддя*. Звичайно, ці зміни неминучі, але їх використання не повинно привести до вихолощення самої ідеї суду з його багатством процесуальних форм. Виявляючи увагу до нормативно-правового регулювання, яке опосередковує вторгнення науково-технічного прогресу в діяльність суду, необхідно ретельно аналізувати, як всі ці процеси співвідносяться з принципами цивільного судочинства. Здебільшого нові технології скоординовані з основоположними принципами здійснення цивільного судочинства і не суперечать їм, навпаки, навіть сприяють їх ефективній реалізації [1, с. 51-52], але деякі принципи цивільного судочинства можуть опинитися під загрозою звуження їх змісту.

Принципи цивільного судочинства мають важливе значення, оскільки вони є необхідною умовою вдосконалення діяльності судових органів, їх суворе дотримання і реалізація є важливою гарантією захисту прав, свобод та інтересів особи. У принципах цивільного процесу концентруються погляди законодавця на характер і зміст сучасного судочинства щодо розгляду й вирішення судами цивільних справ [2].

Принципи цивільного судочинства закріплені у Конституції України (ст. 129), Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (ст.ст. 6-14) та

ЦПК України.

Усність цивільного процесу зазнає значні зміни у сучасних процесуальних законодавствах світу, зокрема зазнає втрат своєї значущості.

Наприклад, у Франції Закон про план реформування судочинства до 2022 року від 23 березня 2019 року [3] спрямований на підвищення ефективності судової системи, (*«До простого, ефективного, сучасного правосуддя, близького до народу»* - так починається перший розділ цього закону) передбачає комплекс заходів, спрямованих на спрощення доступу до правосуддя, в тому числі, введення можливості розгляду спору без судового засідання.

У Великобританії вважається, що хоча б часткова заміна існуючої форми явочного «судоговоріння» новими формами судового розгляду в режимі віддаленого доступу з використанням можливостей інтернету розвантажить суди і кардинально скоротить терміни судового провадження, які в Великобританії такі, що дивують увесь інший світ (середній термін на проходження справи від суду першої інстанції до Верховного суду становить близько п'яти років, і не такі вже й рідкісні випадки розгляду спорів протягом 8-10 і навіть більше років). В уряді країни особливо сподіваються на ІТ-технології в допомогу зниження завантаженості судів розглядом малозначних позовів і адміністративних скарг, які не мають жодного суспільного значення і інтересу. Відмова від особистої явки сторін, їх представників, третіх осіб, свідків, експертів, супроводжуваний виключно електронним оформленням всіх відповідних судовому процесу документів, є саме тією метою, яку ставлять перед собою уряд Великобританії і керівники судової системи країни. Але ніхто поки не знає, наскільки успішно буде функціонувати віддалене інтернет-правосуддя в країні, що відрізняється складною системою законодавства, традиційністю явочного змагального «судоговоріння», можливістю вимагати суду присяжних навіть при розгляді не надто значних цивільних позовів,

безумовністю авторитету для сторін спору незворушної людини (судді), який сидить на узвишші перед ними в мантиї і перуці. Чи збережеться у англійців психологія законослухняності в умовах, коли судитися можна буде з мобільного телефону? Чи перетвориться інтернет-суд в позитивну національну традицію? Обговорення та пошуки найкращих варіантів вирішення проблеми проведення судових розглядів в режимі віддаленого доступу тривають [4].

Принцип усності (слухання) регулює форму надання суду і дослідження процесуального матеріалу. Даний принцип в його сучасному змісті включає одночасне застосування обох форм спілкування суду з учасниками процесу: і усній, і письмовій [5, с. 30-31].

Згідно ч.ч. 1 та 13 ст. 7 ЦПК («Гласність судового процесу») розгляд справ у судах проводиться усно і відкрито, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Розгляд справи здійснюється в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, якщо цим Кодексом не передбачено повідомлення учасників справи. У такому випадку судові засідання не проводиться.

«Усність» цивільного процесу («судоговорение» – рос.) – традиційна його ознака. Однак загальна тенденція до оптимізації цивільного судочинства втілилась у положеннях нової редакції кодексу щодо можливості письмового провадження (ч. 13 ст. 7 ЦПК), тому у ч. 1 ст. 7 ЦПК з'явився припис «крім випадків, передбачених цим Кодексом» [6, с. 23].

Втім, у зв'язку з активним розвитком дистанційного правосуддя з'являються побоювання з реалізацією безпосереднього, «живого» спілкуванням в засіданні. Відеоконференцзв'язок робить процес більш абстрактним, деперсоніфікує його. За відеозв'язку комунікація може бути спотворена. Особливо це актуально для кримінальних процесів: важливі фрагменти показань можуть бути втрачені або неправильно інтерпретовані.

Пересічні люди говорять, що краще прийти в суд та розмовляти, особисте спілкування важливіше [7].

Чи зможе забезпечити дійсно усність процесу відеоконференцзв'язок ставить під сумнів багатьма вченими та практиками, але сучасні тенденції у всьому світові показують, що фізична присутність в залі судового засідання здебільшого уходить у минуле, цьому сприяла і ситуація із карантинними обмеженнями у всьому світі, тому задачею судових органів стає забезпечення можливості хоча б мінімальної усності судового процесу шляхом удосконалення систем відеоконференцзв'язку, вироблення правил для ефективного її застосування для забезпечення максимальної імітації фізичної присутності осіб у залі судового засідання.

Інформаційні технології перш за все мають бути направлені на спрощення роботи суддів, а не до спрощення судової процедури. Введення нових процедур і правил, можливо, призведе поступово до іншого розуміння змісту основних принципів, але не може докорінно змінювати його.

Наша ціль – перетворення судів на установи, які оперують найактуальнішими інноваційними технологіями, задля підвищення відкритості, ефективності та доступності суду, без втрати дотримання основних засад судочинства, які є запорукою справедливого судочинства.

Список використаної літератури:

1. Ганичева Е.С. Процесуально-правовые проблемы, связанные с использованием информационно-телекоммуникационных технологий в гражданском процессе // Материалы Международной научно-практической конференции «Использование элементов электронного правосудия в деятельности Экономического Суда СНГ и национальных судов». – Минск, 2017. – (С. 48- 59)- С.51-52. URL: http://sudsng.org/download_files/publication/2017/conf_2017_2.pdf
2. Чванкін С.А. Доказування у цивільному процесі в епоху інформаційних технологій: монографія. / С.А. Чванкін. – Одеса Фенікс, 2021. – 348 с.
3. LOI n° 2019-222 du 23 mars 2019 de programmation 2018-2022 et de réforme pour la justice (Закон № 2019-222 від 23 березня 2019 року про програму та реформу правосуддя на 2018-2022 роки // <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000038262748/2019-03-25/>

4. Павел Дробышев Правосудие он-лайн. Кому и зачем в нашей стране нужен видео-суд? https://zakon.ru/blog/2018/01/28/pravosudie_on-lajn_komu_i_zachem_v_nashej_strane_nuzhen_video-sud

5. Здрок О. Н. Гражданский процесс зарубежных стран. Курс лекций: Учебное пособие. - Мн.: БГУ, 2004. - 147 с.

6. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України / за заг. ред. Н.Ю. Голубевої. Київ: Юрінком Інтер, 2021. – 840 с.

7. Можно ли участвовать в судебном процессе из ванны и в неглиже (на заседании клуба имени Замятнина обсудили проблемы дистанционного правосудия)? https://zakon.ru/discussion/2020/12/23/mozhno_li_uchastvovat_v_sudebnom_processe_iz_vanny_i_v_neglizhe_na_zasedanii_kluba_imeni_zamyatnina

Апалькова Інна Сергіївна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У європейських країнах застосування електронних підписів та електронних систем обміну інформацією в нотаріальній діяльності є досить поширеним явищем. Зокрема, у Франції функціонує спеціальна мережа, до якої підключені нотаріальні відділення, завдяки чому нотаріуси мають змогу обмінюватися необхідною інформацією між собою і з третіми сторонами, мати доступ до внутрішніх і публічних баз даних, пропонувати послуги із застосуванням електронного підпису, а також до мережі європейської бази даних, зокрема про заповіти, та до документів європейського нотаріату [1, с. 532].

Електронні технології також активно застосовуються в діяльності нотаріусів у ФРН. Зокрема, це стосується роботи з електронними реєстрами та використання електронного документообігу. В Німеччині нотаріуси використовують електронні картки підпису (кваліфікований електронний підпис), які випускаються Федеральною нотаріальною палатою, причому не лише для нотаріусів, а й для адвокатів та інших суб'єктів [2, с. 17].

Реформування нотаріату України є необхідним кроком у контексті євроінтеграційних процесів. До найбільш значущих напрямків з реалізації цієї реформи належать: 1) запровадження електронної системи нотаріату, відмова від ведення паперових книг обліку діяльності нотаріуса, автоматизація низки процесів у діяльності нотаріусів, ефективна інформаційна взаємодія між державними інформаційними ресурсами; ведення нотаріального архіву в електронній формі; 2) перехід до єдиного статусу нотаріуса, що передбачає скасування їх поділу на державні та приватні; 3) розширення повноважень нотаріусів, наприклад, реєстрація шлюбів та розлучень; 4) перехід від професійного самоврядування до саморегулювання, розширення повноважень самоврядних нотаріальних інституцій – Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату. Зокрема, до основних переваг функціонування Нотаріальної палати України як самоврядної організації належить: контроль та гарантування якості нотаріальних дій; розвантаження державних органів та природний розвиток професії; економію державного бюджету на утримання чиновницького апарату; забезпечення за рахунок Національної палати України нотаріусами усіх віддалених територій, на яких зараз спостерігається ускладнений доступ громадян до нотаріальних дій; дієвий захист соціально незахищених верств населення; надання якісної безоплатної правової допомоги в сфері нотаріату та ін. Між Україною та значною кількістю держав укладено двосторонні договори про правову допомогу, інформація про які розміщена на сайті міністерства юстиції України. Для нотаріальної практики найвагомішими є двосторонні договори України з іноземними державами про правову допомогу. Ці договори визначають компетентні органи, умови визнання офіційних документів іноземного походження та містять колізійні норми з окремих видів приватноправових відносин.

Серед аспектів застосування електронних технологій у нотаріальному процесі слід вказати на розширення можливостей нотаріуса щодо

посвідчення електронних правочинів чи посвідчення електронних копій документів. Зокрема, серед розроблених спільно НПУ і Мін'юстом пропозицій до чинного законодавства пропонується доповнити процесуальне законодавство положеннями про можливість використання електронних копій довіреностей.

Діяльність державних та приватних нотаріусів чітко регульована державою та передбачає дотримання ключових принципів: неупередженості; незалежності; дотримання Конституції та законів України, міжнародних актів, правових актів органів державної влади та місцевого самоврядування, ухвалених у межах їхньої компетенції; збереження нотаріальної таємниці; чіткого дотримання алгоритмів вчинення нотаріальних дій, встановлених державою; заборони використовувати свої повноваження з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки чи пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб тощо. Реалізація діяльності за цими принципами можлива лише за умови певних гарантій: політичних, ідеологічних, економічних та соціальних [3].

Список використаної літератури:

1. Теорія нотаріального процесу : Науково-практичний посібник / За заг. ред. С.Я. Фурси. Київ : Алерта; Центр учбової літератури, 2012. 920 с.
2. Реформування нотаріату за стандартами ЄС: саморегулювання, Е-нотаріат. *Нотаріат України*. No 4(35), 2019. С. 16–19.
3. Guiding Principles For A Notary. Guide to Technology. 2018. URL: <https://www.streetdirectory.com/etoday/10-guiding-principles-for-anotary-wewuff.html>.

Бут Ілля Олександрович,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ЦЕНТРІВ ПРАВОСУДДЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ

Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 роки, затверджена Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, було започатковано черговий етап судової та процесуальної реформи. В розрізі досліджуваної теми Стратегія пропонує, в тому числі, вирішення проблеми відсутності дієвих механізмів альтернативного (позасудового) та досудового врегулювання спорів та подолання перешкоди в доступі до правосуддя [1].

Беззаперечно, що право на доступ до суду є багатоаспектним: у своїх дослідженнях Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) серед видів підтримки сприяння доступу до правосуддя виділяє правовий захист, правова обізнаність, юридична допомога та консультація, тиск та контроль громадського суспільства [2, с. 6-7]. Вказані інструменти сприяють доступності правосуддя шляхом розповсюдження інформації, яка допомагає дізнатися про право на відшкодування збитків через систему правосуддя; про органи, яким доручено захистити їх доступ до правосуддя; та кроки, пов'язані з початком юридичних процедур. Таким чином, доступ до правосуддя – це набагато більше, ніж покращення доступу особи до судів, зменшення ставок судового збору чи гарантування юридичного представництва. Тому забезпечення реалізація певних аспектів доступності правосуддя можу бути покладено не тільки на суди, інші державні органи, а й на громадські організації, адвокатів, навчальні заклади тощо.

Нова модель, яка починає реалізовуватися в Україні – діяльність громадських центрів правосуддя, які покликані сприяти правовим зрушенням у громадах, підвищенню рівня правосвідомості громадян та спрощенню доступу до суду. У вітчизняний правовий простір діяльність громадських центрів правосуддя була запозичена із сингапурської моделі, в якій передбачено наступні елементи:

1) Юридична клініка на місцях (On-site Legal Clinic) передбачає собою систему юридичних консультацій, що безкоштовно надаються при судах з базових юридичних питань для усіх самотійно представлених сторін. Двадцятихвилинна консультація доступна тим, хто вперше звертається за правовою допомогою у власній справі, за винятком комерційних, корпоративних та інших подібних господарських питань. Для отримання правової допомоги не вимагається пред'явлення будь-яких документів, що посвідчують соціальний статус, наявність пільг тощо (крім посвідчення особи).

2) Проект первинного правосуддя (Primary Justice Project) дозволяє оцінити перспективи судового розгляду та обрати доступні та ефективні способи досудового вирішення спору. В такому випадку особі надається базова юридична консультація у справах, що стосуються цивільних позовів із розміром вимоги до 60 000 доларів США, справ щодо розірвання шлюбу і пов'язаних із цим питань, справ про домагання та сусідські спори. В ході консультації може бути запропоновано можливості мирного вирішення спору, в тому числі і шляхом передачі сторонньому медіатору. На відміну від юридичної клініки у схемі PJP послуги є оплатними.

За зниженою ставкою 400 сингапурських доларів юрист Центру може надати рецензію (1-годинна консультація) на самотійно складений за допомогою «Automated Court Documents Assembly» клієнтом документ.

3) Guidance for Plea Scheme (GPS) передбачає можливість надання невідкладної консультації обвинуваченому, що професійно не

представлений, за пропозицією судді. В такому випадку особі, що не має права на безкоштовну юридичну допомогу на загальних засадах, Центром може бути надана консультація щодо позиції у справі, можливості визнання себе винним задля обрання менш тяжкого покарання.

4) Automated Court Documents Assembly являє собою онлайн-систему шаблонного створення юридичних документів: а) заяви про банкрутство фізичної особи у разі нездатності виплатити борги понад 15 000 сингапурських доларів; б) deputyship – подача заяви про призначення особи-заступника (опікуна) у разі недієздатності члена сім'ї; в) клопотання про пом'якшення покарання, в тому числі у разі визнання вини; г) заява мировому судді [3].

Community Justice Centre, CJC (Австралія, Новий Південний Уельс) функціонує на підставі Закону про громадські центри правосуддя 1983 року [4]. Метою центру є а) надання послуг з вирішення спорів та врегулювання конфліктів, включаючи посередництво у спорах; б) навчання людей для роботи як посередників та сприяння розвитку альтернативного вирішення спорів шляхом встановлення зв'язків та партнерських відносин з юристами, судами, трибуналами, академічним сектором та іншими постачальниками послуг альтернативного вирішення спорів; в) вирішення інших питань, пов'язаних з наданням послуг з вирішення спорів та врегулювання конфліктів. Центр є тим органом, що здійснює обов'язкову медіацію у спорах, переданих до Центру правосуддя за постановою суду чи трибуналу відповідно до законодавства. Про результати медіації або спробу медіації Центр надає письмовий звіт до суду, який передав справу для медіації, або повідомляє про причини неможливості проведення медіації [5].

Немедіабельними справами визнаються випадки а) коли наявне кримінальне обвинувачення, постанови суду чи судові зобов'язання, які перешкоджають посередництву; б) недієздатність особи чи нездатність самостійно приймати рішення внаслідок стану здоров'я; в) попередній

досвід взаємодії сторони із СJS, неприязні чи ворожі відносини між сторонами та персоналом Центру; г) недобросовісність сторони, д) страх перед іншою стороною чи страх помсти, е) факт насильства між сторонами, в тому числі домашнього насильства (за деякими виключеннями); є) одна чи декілька сторін не бажають проводити посередництво або не можуть домовитися про час та місце врегулювання спору.

При цьому, якщо сторона відмовляється від врегулювання, Центр повідомляє про це суд, однак якщо випадок визнаний немедіабельним – Центр вказує про це суду, не повідомляючи конкретної причини, тим самим захищаючи приватне життя особи. Якщо медіація призначається не за рішенням суду, а за бажанням сторін, вона є повністю добровільною: сторона може відмовитись від медіації у будь-який час, а будь-яка угода, досягнута або укладена відповідно до посередницької сесії, не підлягає виконанню в жодному суді, трибуналі чи органі, якщо сторони не домовляться у письмовій формі про те, що угода підлягає виконанню. Після цього суд зможе видати ордер за згодою (consent order), який можна звернути до виконання та накласти санкції у разі невиконання.

В Україні також існує позитивний досвід діяльності громадських центрів правосуддя, які почали свою роботу з 2019 року в Одесі, Татарбунарах, Ічні та Білій Церкві. Їхнє спрямування – надання безкоштовної правової допомоги громадянам. При цьому, єдиним центром, що функціонує при суді є Громадський центр правосуддя у м. Одеса, що діє при Київському районному суді м. Одеси. Вказана особливість дозволяє учасникам судових процесів отримувати правову консультацію як до, так і одразу після судових засідань.

Список використаної літератури:

1. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : Указ Президента України; Стратегія від 11.06.2021 № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/231/2021>.

2. Access to Justice: Practice Note. 09.03.2004. United Nations Development Programme. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/Justice_PN_En.pdf/
3. Community Justice Centre. URL: <https://www.cjc.org.sg/about/who-we-are>.
4. Community Justice Centres Act 1983 No 127/ URL: <https://legislation.nsw.gov.au/view/whole/html/inforce/current/act-1983-127>.
5. Community Justice Centre. URL: <https://www.cjc.justice.nsw.gov.au>.
6. Громадський центр правосуддя. URL: <https://www.gcp.org.ua>

Волкова Наталія Василівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВИМОГ, ЗА ЯКИМИ МОЖЕ БУТИ ВИДАНИЙ СУДОВИЙ НАКАЗ У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ

Всі часи розвитку права та прагненням наближенням цивільного судочинства до європейських стандартів, виникала необхідність пошуку ефективного та швидкого інструменту судового захисту, оптимізації судового процесу і звільнення від дотримання зайвих для нього формальностей при розгляді нескладних, безспірних справ, а в кінцевому рахунку - спрощених форм розгляду справ. В даний час наказне провадження є ефективним способом захисту у справах про стягнення аліментів на утримання дитини, однак існують певні законодавчі неузгодження в наслідок чого виникає різна судова практика.

В цивільному судочинстві в порядку наказного провадження можуть розглядатись вимоги про стягнення аліментів на утримання дитини, що не пов'язані з вимогою про встановлення або оспорування батьківства та залученням інших заінтересованих осіб (п.п.4.5. ч.1 ст. 161 ЦПК України) [1]. Також, необхідно зауважити, що законодавець чітко визначає розмір аліментів, який можливо стягнути за судовим наказом.

Аналізуючи норми цивільного процесуального, сімейного законодавства та судову практику щодо розгляду справ про стягнення

аліментів у порядку наказного провадження, необхідно зазначити, що право на звернення з вимогою про стягнення аліментів у порядку наказного провадження можливо тільки відносно дитини, яка не досягла неповноліття.

В той же час слід звернути увагу, що в літературі з сімейного права ведуться певні дискусії цього приводу. Одні науковці зазначають про неможливість розгляду справ про стягнення аліментів на утримання повнолітніх дітей у порядку наказного провадження, посилаючись на те, що «...в законодавстві не передбачено прожиткового мінімуму для дитини, яка досягла 18 років, а по-друге, такі аліменти присуджуються, зазвичай, у твердій грошовій сумі, тому суд повинен з'ясувати матеріальне становище боржника, а це свідчить про наявність спору про право» [2, с. 90].

З цього приводу Г. В. Чурпіта критикуючи такий підхід науковців звертає увагу на те, що «...відповідно до частин 2, 3 ст. 1 Закону України «Про прожитковий мінімум» діти, які досягли 18 років, належать до категорії працездатних осіб, для яких законом регламентовано певний розмір прожиткового мінімуму для відповідної демографічної групи населення». Далі науковець наголошує, що «...розгляд справ про визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі відповідно до ч. 1 ст. 184 СК України здійснюється судом в порядку окремого провадження, що, навпаки, підтверджує відсутність, а не наявність спору про право» [3, с.302].

Однак, таке твердження не відповідає нормам цивільного процесуального законодавства, оскільки такі справи розглядаються або в порядку позовного провадження (загального або спрощеного) якщо наявний спір про право або в порядку наказного провадження відповідно до п.5 ч. 1 ст. 161 ЦПК України.

Необхідно звернути увагу, що законодавець у ч. 5 ст. 183, ч.3 ст. 184 СК України [4] та у п.п. 4,5 .1 ст. 161 ЦПК України передбачає стягнення аліментів на утримання дитини. Відповідно до ч. 1 ст.6 СК України статус дитини займає особа, якій не виконалось вісімнадцять років, тобто неповнолітня особа. Також

законодавець передбачає обов'язок батьків утримувати своїх «повнолітніх дочку, сина», а не «повнолітню дитину» (Розділі III, Глави 16 СК України), що підтверджує, про неможливість стягнення аліментів на повнолітніх дочку, сина у наказному провадженні. А у випадку пред'явлення такої заяви до суду, то суд повинен керуватись п. 3 ч. 1 ст. 165 ЦПК України та відмовити у видачі судового наказу про стягнення аліментів на повнолітніх дочку, сина, оскільки така вимога не відповідає ст. 161 ЦПК України.

Таким чином, здійснивши аналіз вище наведених норм законодавства необхідно визначити певні вимоги, за якими можливо видати судовий наказ у справах про стягнення аліментів на утримання дитини у цивільному судочинстві. До таких вимог варто віднести : вимогу про стягнення аліментів можливо заявляти тільки щодо не повнолітніх осіб; законодавством визначено чіткий розмір аліментів, який підлягає стягненню; безспірність справ, що передбачає відсутність вимог про встановлення, оспорювання батьківства (материнства) та інших заінтересованих осіб.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV (В редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017, ВВР, 2017, № 48, ст.436). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Кройтор В. А. Особливості порядку стягнення аліментів на неповнолітніх дітей. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1 (45). С. 86–93.
3. Чурпіта Г. В. Концептуальні засади захисту сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 479 с.
4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст.135.

Гнатів Оксана,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ДЕРЖАВИ У ЦИВІЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Держава, як і інші суб'єкти, є учасником різних за змістом цивільних правовідносин. Однак, особливість її участі полягає у тому, що набувають цивільні права і створюють цивільні обов'язки для неї органи державної влади у межах передбаченої законом компетенції. Саме таку конструкцію закладено у ст. 170 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1]. Водночас, ст. ст. 1173-1176 ЦК України вказують на те, що держава відшкодовує шкоду, завдану органом державної влади, їх посадовою або службою особою. Отож, законодавець розмежовує таких публічних суб'єктів, як держава і орган державної влади. У зв'язку із цим, на практиці виникають низка проблем щодо застосування вказаних норм.

Однією із проблем участі держави у цивільному процесі полягає у тому, чи може орган державної влади, який здійснює повноваження у визначеній сфері суспільних відносин, звертатися до суду із позовами від імені держави. Велика Палата Верховного Суду (далі – ВП ВС) неодноразово наголошувала у своїх постановках, що держава може брати участь у судових процесах в особі державних органів, зокрема, як позивач, за правилами цивільного, господарського або адміністративного судочинства, виходячи, насамперед із суті правовідносин, суб'єктного складу та інших чинників, які можуть впливати на визначення юрисдикції судів [2]. Водночас, орган державної влади повинен мати законодавчо визначені повноваження для участі у цивільному процесі від імені держави. Таку правову позицію займала ВП ВС у справі № 641/8857/17, у якій зазначено: держава бере участь у справі, яка розглядається у порядку

цивільного судочинства, як сторона через відповідний її орган, наділений повноваженнями саме у спірних правовідносинах, зокрема і представляти державу в суді [3].

Як вбачається із розглядуваної постанови, повноваження державного органу, як і у відповідній сфері, так і щодо представництва повинні визначатися у нормативно-правовому акті. Більш того, у ч. 2 ст. 19 Конституції України [4] закріплено імперативну норму, згідно із якою органи державної влади зобов'язані діяти на підставі, у межах і у спосіб, визначені Конституцією та законами України. Аналіз вказаних конституційної норми і висновків ВП ВС дає підстави вважати, що повноваження на представництво держави повинні визначатися виключно законами, а не підзаконними нормативними актами.

Ілюстративною з цієї позиції є постанова ВП ВС від 01 червня 2021 року у справі № 925/929/19 [5], яка до певної міри є революційною щодо викладених у ній висновків. По-перше, статус центральних органів виконавчої влади не завжди визначається законами, його конкретні функції і повноваження у визначеній сфері суспільних відносин закріплені у підзаконних нормативних актах (Постановах Кабінету Міністрів України, якими затверджені положення). По-друге, повноваження таких органів на представництво інтересів держави у суді визначаються на підставі ст. 28 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року [6]. По-третє, відмова або бездіяльність центрального органу виконавчої влади щодо захисту прав держави у суді є підставою для представництва її інтересів органами прокуратури. По-четверте, органи Держгеокадастру можуть звертатись до суду з позовами щодо відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, а також повернення самовільно зайнятих чи тимчасово зайнятих земельних ділянок, строк користування якими закінчився.

Водночас, Верховний Суд визначає, що у справах про надмірно сплачену суму виконавчого збору відповідачем виступає держава в особі Відділу примусового виконання (дії якого призвели до безспірного стягнення коштів) та Казначейської служби (яка відповідно до законодавства є органом, який здійснює повернення коштів з державного бюджету) [7]. Ця ж позиція відображена у Постанові Верховного Суду від 10 листопада 2021 року у справі № 346/5428/17. Зокрема, у ній наголошується, що відповідно до ст. 2 ЦК України держава Україна є учасником цивільних відносин, а тому має бути відповідачем у справах про відшкодування шкоди за рахунок держави; Державна казначейська служба України, як орган, наділений повноваженнями у спірних правовідносинах, у цій справі є органом, через який держава бере участь у справі як сторона [8].

Така судова практика свідчить про необхідність удосконалення відповідних процесуальних норм, оскільки процесуальні кодекси передбачають обов'язок позивача вказати реквізити відповідача. Очевидно, що необхідно зазначати державу Україна як відповідача в особі відповідного органу державної влади, які здійснює повноваження відповідно до закону у визначеній сфері суспільних відносин. По суті такий орган здійснює процесуальне представництво держави ст. 56 Цивільного процесуального кодексу України.

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.12.2021)
2. Постанові Верховного Суду від 01.07.2020 р. у справі № 826/16739/18. URL: <http://reestr.court.gov.ua/Review/90228189> (дата звернення: 10.12.2021)
3. Постанові Верховного Суду від 25.03.2020 р. у справі № 641/8857/17. URL: <http://reestr.court.gov.ua/Review/88570901> (дата звернення: 10.12.2021)
4. Конституція України: Закон України від 28.07.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-08#n54> (дата звернення: 10.12.2021)
5. Постанові Верховного Суду від 01.06.2021 р. у справі № 925/929/19. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/97926626> (дата звернення: 10.12.2021)
6. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (дата звернення: 10.12.2021)

7. Постанові Верховного Суду від 19.06.2018 р. у справі № 910/23967/16. URL: <http://reestr.court.gov.ua/Review/75004222> (дата звернення: 10.12.2021)

8. Постанові Верховного Суду від 10.11.2021 р. у справі № 346/5428/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/101064302> (дата звернення: 10.12.2021)

Гонгало Регіна Францівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЗВИТОК АНТРОПОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ, З ТОЧКИ ЗОРУ, ЧІТКО ВИРАЖЕНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

Антропологія (грец. *ανθρωπος* — людина, *λογος* — наука) — біологічна наука, що вивчає тілесну природу людини, її походження і подальший розвиток, близько стоїть до суспільних наук, також наука про походження й еволюцію людини, утворення людських рас і про нормальні варіації фізичної будови людини. Як самостійна наука сформувалася в середині 19 століття [2].

Ю. Ю. Штурцев зазначає, що антропологія права – це саме та наукова дисципліна, яка завдяки антропо-правовому підходу вивчає та досліджує закономірності формування, функціонування і розвитку спільностного права [3].

Водночас, на думку вченого, вона володіє й значним емпіричним матеріалом, який і повинен піддаватись відповідній теоретичній «обробці» з метою отримання об'єктивних закономірностей.

Натомість у юридичній енциклопедії правова антропологія пояснюється тим, що проявляється не тільки як сфера правових знань і система теоретичних підходів, що спрямовані на висвітлення взаємовідносин людини з правовою реальністю; але й коли й такі

орієнтовані саме на аспект врегулювання конфліктів між людьми та забезпечення соціального контролю .

У співвідношенні конфліктного аспекту антропології права та цивільного процесу слід звернути увагу й на позицію М. А. Придворова та В. В. Трофімова. Вчені-дослідники зазначають, що, насамперед, саме конфліктне право зумовлюється конфліктним відношенням у соціумі юридичних норм, у яких наявні негативні правові засоби, що націлені на врегулювання між індивідуумами та організаціями, а також між правовими приписами, якими визначається міра дозволеної та правомірної поведінки соціальних суб'єктів у суспільстві[4].

До прикладу: відповідно до ст. 145 ЦПК України «до учасників судового процесу та інших осіб, присутніх у судовому засіданні, за порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень головуючого застосовується попередження, а у разі повторного вчинення зазначених дій – видалення із зали судового засідання». Проте це не означає, що видалення із судового засідання як захід процесуального примусу позбавляє можливості реалізувати право на змагальність, виконуючи змагальні обов'язки. Зокрема, така процесуальна свобода хоч є обмеженою в силу відсутності в судовому засіданні, але це обмеження має певний строк (адже видаляється на певний час, а не на весь судовий розгляд). Крім того, законодавцем надано можливість (і така не може бути обмежена рішенням суду) подавати скарги, заявляти клопотання та подавати докази тощо через канцелярію суду або в електронний спосіб, зрештою на інше судове засідання, тощо (ст. 43, 45, 49 ЦПК України тощо) [1]. Такі можливості охоплюються змістом як загальних, так і спеціальних процесуальних прав.

Отже, як бачимо, щодо цивільного судочинства об'єкт окреслюється елементами (а) правової реальності; елементом (б) процедури врегулювання конфлікту; (в) контролем, по суті, над конфліктом у силу оцінки реальної

дійсності правових відносин); (г) конфліктним правом; тощо. Варто мати на увазі, що центральною ланкою в догмі права є юридична норма. Адже, на думку вченого, саме в юридичних нормах і через юридичні норми (за великим рахунком через норми законів, інших формалізованих джерел) визначаються ситуації, які вимагають правового рішення, як і порядок прийняття таких рішень, а головне – правові засоби вирішення правових ситуацій, юридичних справ.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV (В редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017, ВВР, 2017, № 48, ст.436). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
2. Словник української мови: в 11 томах. – Том.1, 1970. – стор.52.
3. Штурцев Ю.Ю. Юридіко-антропологічне розуміння правового плюралізму // Антропологія права: філософський та юридичний вимір (стан, проблеми, перспективи): Матеріали Першого всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 16–17 вересня 2005 року). – Львів: Край, 2006. – С. 302–307.
4. Придворова Н.А. Правоутворення та правотворчі фактори у праві / Н.А. Придворов, В.В. Трофимов. – М.: Норма; ИНФРА, 2021. – 399с.

Дрогозюк Крістіна Борисівна,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК УЧАСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Завдяки Пандемії коронавірусу COVID-19 усі сфери життєдіяльності зазнали серйозних змін. Зокрема, судова система України також була вимушена адаптуватись під нові реалії.

Так, з метою захисту населення від поширення гострих респіраторних захворювань і коронавірусу COVID-19, Кабінет Міністрів України установив з 12 березня 2020 р. до 22 травня 2020 р. на всій території України карантин[1]. У свою чергу, Рада суддів України листом від 16 березня 2020

року № 9-рс-186/20 рекомендувала судам на період карантинних заходів запровадити особливий режим роботи судів.

Більшість судів видали накази, якими обмежували роботу судових канцелярій і можливість ознайомлення з матеріалами справи та рекомендували сторонам подавати клопотання про відкладення судових засідань на пізнішу дату. Поширеними були також випадки оголошення перерв у судовому засіданні без зазначення нової дати судового розгляду.

Очевидним фактом було те, що вимушено вжиті судами заходи в умовах карантину істотно обмежували одні з головних принципів справедливого розгляду справи, а саме публічність розгляду справи та розгляд справи впродовж розумного строку [2].

Обмеження участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції були зумовлені необхідністю зазначення у відповідному клопотанні приміщення іншого суду, який був зобов'язаний забезпечити технічну можливість проведення відеоконференції для сторони, що подала таке клопотання. Тобто участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції все одно була пов'язана з необхідністю фізичного походу до суду, просто іншого. Додатковою перешкодою на шляху до відеоконференції стало те, що в суду не було технічної можливості провести засідання в режимі відеоконференції. Так, наприклад, у лютому 2021 р. на сайті Печерського районного суду міста Києва було опубліковано повторне оголошення, у якому суд повідомляв, що конференції з іншими судами не відбуваються, оскільки на той час у суді облаштовано недостатню кількість залів судових засідань, що унеможлиблює проведення таких відеоконференцій [3].

Законодавець врахував зазначений недолік та після запровадження карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби COVID-19 Верховна Рада України ухвалила відповідний закон. А саме, 2 квітня 2020 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та

економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)», яким було внесено зміни до процесуальних кодексів щодо можливості на час дії карантину участі в судовому засіданні в режимі відеоконференцій за межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Далі Державна судова адміністрація України видала наказ, в якому передбачила використання спеціальної системи відеоконференцзв'язку EasyCon, реєстрація в якій за допомогою ЕЦП стала доступною з 13 квітня. 23 квітня ДСА видала Наказ № 196 «Про внесення змін до Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду» , який авторизував використання інших (наприклад, Skype або Zoom), доступних суду та учасникам судового процесу засобів, що забезпечують проведення судових засідань у режимі відеоконференцзв'язку і відповідають вимогам законодавства.

Фактично адвокати і представники сторін та інші учасники судового процесу змогли брати участь у засіданні з власного комп'ютера чи телефону. Підтвердження особи учасника справи встановлено здійснювати із застосуванням електронного підпису.

Для участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду учасник справи повинен попередньо зареєструватись з використанням власного електронного підпису в Системі та перевірити наявні у нього власні технічні засоби на відповідність технічним вимогам, визначеним для роботи з обраною для проведення відеоконференції Системою. А також, подати на адресу головуючого судді заяву не пізніше ніж за 5 днів до початку судового засідання. Заява надсилається до суду та іншим учасникам справи в порядку, визначеному процесуальним законодавством, дозволеними

засобами зв'язку. У разі задоволення цієї заяви учасник справи зможе брати участь у судовому засіданні навіть у себе вдома[4].

У разі, якщо учасник не має електронного підпису (або система не дозволяє реєстрацію з використанням електронного підпису), то він повинен попередньо зареєструватись в Системі з використанням логіну та паролю чи за допомогою інших передбачених обраною Системою засобів реєстрації. При цьому, в своїй заяві про участь у судовому засіданні, поданій відповідно до пункту 3 цього розділу, учасник справи повинен вказати про наявність або відсутність у нього електронного підпису.

З урахуванням вищенаведеного можна дійти висновку, що відеоконференція є ефективним інструментом, який може значно полегшити і прискорити судовий розгляд. Запровадження системи проведення судових засідань онлайн позитивно впливає на судову систему України. Зокрема, можна говорити не лише про зручність використання відеоконференції для учасників справи, а й економії державних коштів та часу всіх учасників справи. При використанні відеоконференції під час судового засідання учасник справи не обмежується у доступі до правосуддя та має шанс самостійно переконатися в неупередженості судді при вирішенні справи.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-п#Text>
2. Про захист прав людини і основних свобод : Європейська конвенція. від 04.11.1950 р. *Офіційний вісник України* від 16.04.1998. № 13 / № 32 від 23.08.2006. С. 270. – ст № 6
3. Сущенко Ю. Суд & пандемія. Сучасні судові реалії в умовах карантину [Електронний ресурс] / Юрій Сущенко // Ліга: Закон. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014678.
4. ДСА України оприлюднила нову редакцію Порядку роботи з технічними засобами відеоконференції зв'язку поза межами приміщення суду [Електронний ресурс] // Судова Влада України. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://court.gov.ua/press/news/929432/>.

Іліопол Інна Михайлівна,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В ЦИФРОВУ ЕРУ

Інформатизація суспільства та розвиток новітніх, інноваційних технологій покладає на національне судочинство цілу низку завдань, зокрема й забезпечення захисту прав людини в умовах цифрових трансформацій.

З кожним роком все більше уваги акцентується на концепції «Держави в смартфоні». Вона включає в себе чимало різноманітних аспектів, серед яких особливе значення має електронне судочинство. Сучасне життя важко уявити без прогресу, тобто прагнення до максимального удосконалення.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, сучасні способи фіксації та передачі інформації зачіпають всі сфери людської діяльності, впливаючи також на доказову базу в цивільному процесі. Правосуддя і судочинство як сили, що забезпечують захист прав і свобод людини і громадянина, зобов'язані йти в ногу з часом, а тому не є винятками [1].

Відтак, у новій редакції ЦПК України від 03.10.2017 р. вперше було закріплено функціонування в судах Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС). Хоча, слід звернути увагу, що велику роль у цивільному судочинстві відіграє й Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 р., що встановив порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем та сферу застосування цього закону. Важливим

кроком цієї віхи реформування стала також Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, що встановила пріоритети реформування судової влади – системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів взагалі й інституту апеляційного провадження зокрема [2].

Отже, з метою діджиталізації судочинства Державною судовою адміністрацією України 01.12.2018 р. було оголошено про створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Однак, запровадження змін до законодавства для задоволення суспільних потреб вимагає проходження тривалої процедури для виконання вимог законодавчих нормативів, відтак, повне запровадження ЄСІТС було відтерміновано, а 17.08.2021 р. рішенням Вищої Ради правосуддя було затверджено «Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [3]. Вказаним положенням визначено порядок функціонування в судах та органах системи правосуддя таких окремих підсистем, як: «Електронний суд», «Електронний кабінет», відеоконференцзв'язку.

Вдосконалення цивільного судочинства за допомогою використання підсистем (модулів) ЄСІТС відіграє важливу роль, адже показало свою ефективність та подекуди необхідність в умовах карантину. Тобто, суди мали можливість здійснювати розгляд справ дистанційно в режимі реального часу в мережі Інтернет, з проведенням їх онлайн-трансляцій, а також у режимі відеоконференцій, шляхом трансляції між різними залами судового засідання [4].

Реалізація права на захист прав, свобод та інтересів в порядку цивільного судочинства за допомогою вказаних підсистем, здійснюється на всіх стадіях цивільного судочинства. З розвитком цивільного судочинства трансформується й інститут апеляційного перегляду судових рішень. Відтак, перевагами електронного судочинства на стадії апеляційного провадження є:

- створення та надсилання апеляційної скарги та інших процесуальних документів в електронній формі;
- надання довіреності в електронній формі за допомогою Електронного кабінету з визначенням обсягу повноважень повіреного;
- обмін документами між судами в електронній формі;
- визначення колегії судів (судді-доповідача) за допомогою автоматизованого розподілу справ;
- обмін документами в електронній формі між судом та учасниками судового процесу, у тому числі про отримання та реєстрацію документів у справі, а також інші відомості, що призвели до зміни стану розгляду справи;
- обмін документами в електронній формі між учасниками судового процесу;
- використання електронних засобів доказування, у випадках встановлених ст. 367 ЦПК України;
- автоматичне надсилання матеріалів справ в електронному вигляді до Електронних кабінетів учасників справи та їхніх повірених;
- участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за допомогою свого Електронного кабінету та власних технічних засобів або у приміщенні іншого суду – за допомогою технічних засобів суду;
- здійснення розгляду справ дистанційно в режимі реального часу в мережі Інтернет (у визначених законом випадках);

- розгляд справи за матеріалами судової справи у паперовій або електронній формі.

Отже, однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи адже, при розгляді справи в суді першої інстанції, існують ризики того, що суд невірно розтлумачить норму права, що підлягає застосуванню, не врахує обставину, яка повинна була бути врахована, вчинить інші помилки. Апеляційна інстанція є інструментом, що захищає осіб від зазначених ризиків, адже колегіальний перегляд справи має наслідком більш суворе дотримання вимог всебічності та повноти розгляду справи. Виклики сьогодення сприяють розвитку апеляційного провадження у сфері електронного судочинства. Однак, удосконалення інституту апеляційного перегляду судових рішень в цифрову еру потребує глибокого дослідження та законодавчих пропозицій.

Список використаної літератури:

1. Кравцов С.О., Правник С.О., Мошура Л.В. Електронне судочинство як сучасний тренд // Юридичний науковий електронний журнал № 4, 2021. URL.: http://www.lsej.org.ua/4_2021/55.pdf
2. Іліопол І.М. Апеляційне провадження в цивільному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Іліопол Інна Михайлівна. – Одеса, 2018. – 250 с. – С.49. // URL.: <http://hdl.handle.net/11300/10499>
3. «Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21 URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>
4. Рішенням Вищої ради правосуддя «Про надання уніфікованих рекомендацій для судів усіх інстанцій та юрисдикцій щодо безпечної роботи в умовах карантину» від 01.04.2021 р. // URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0763910-21#Text>

Островська Людмила Анатоліївна,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**НЕРЕЛЕВАНТНЕ ВИКОРИСТАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ У
СУДОВИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ РІШЕННЯ**

«БАРТАЯ ПРОТИ ГРУЗІЇ» (CASE OF BARTAIA V. GEORGIA)

Позитивним моментом сучасної практики Верховного Суду є прагнення надати оцінку аргументам сторін чи суду, які базуються на правових позиціях ЄСПЛ. Масовість звернення до таких аргументів супроводжується численними маніпулятивними чи просто помилковими інтерпретаціями практики ЄСПЛ.

За твердженням начальника відділу Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи Павла Пушкаря та керівника Департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду Расіма Бабанли: «Інколи недоречне застосування практики ЄСПЛ виявляється у використанні цитат із рішень, які були сформульовані Судом за принципово інших обставин або таких, які обґрунтовують інші правові висновки, яких досяг Суд. Часто можна побачити посилання на рішення ЄСПЛ без контексту самої норми Конвенції, яка має застосовуватися, або без самого фактичного контексту рішення.

Довільне трактування таких цитат, які іноді не відображають саму правову позицію ЄСПЛ, закріплену у справі, досить часто має місце навіть без ознайомлення з повним текстом рішення ЄСПЛ. Таке застосування практики ЄСПЛ може призводити до того, що певна правова проблема хоча наче й вирішується відповідно до загальновизнаних стандартів практики ЄСПЛ, однак насправді не враховуватиме цілком протилежну ситуацію».[1]

Справа «Бартай проти Грузії» (CASE OF BARTAIA v. GEORGIA)- це одне з рішень Європейського суду з прав людини, яке на українських ресурсах існує лише в перекладі прес-релізу та із суперечливим тлумаченням ».[2].

Рішення ЄСПЛ by Бартай стосувалося цивільної справи працівника типографії, де суд справді визнав порушення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод через винесення рішення проти

заявника за відсутності адвоката. Обставини справи є достатньо особливими, бо суд виніс: (1) заочне рішення; (2) по суті справи (3) за одне судове засідання (4) проти відсутньої сторони без її адвоката (5) із перешкоджанням подальшої можливості оскарження рішення як заочного саме через визнання неповажними причини неявки заявника та його представника.

Як вважає адвокатка М. Островська за допомогою висновків ЄСПЛ, викладених у цьому рішенні українські адвокати навипередки обґрунтовують власну неявку у судові засідання правом на справедливий суд за ст. 6 Конвенції. А незадоволення судами клопотання про відкладення та продовження розгляду справи вважають посяганням на святість правосуддя. Адже за інформацією, що рознеслась в мережі Інтернет та серед колег-адвокатів, ЄСПЛ виправдав та назвав поважною причиною неявку адвоката в судові засідання через участь в іншому процесі.

Потрібно розуміти, що формуючи практику, суд відштовхується від конкретних обставин справи, деталі яких мають вирішальне значення. За здавалось б майже однакових обставинах ЄСПЛ може винести діаметрально протилежні рішення і це не примха суду, а належне та справедливе зважування всіх аргументів.

Зазвичай, адвокати посиляються на це рішення навіть приблизно не маючи в арсеналі тих самих обставин, за якими воно винесене проти Грузії. [3].

Багато рішень національних судів мають посилання на рішення ЄСПЛ у справі “Бартая проти Грузії”, при чому на цій підставі знаходять обґрунтування діаметрально протилежні позиції (щодо можливості відкладення слухання); досить часто за аналогічних чи суттєво схожих обставин. Тому оцінки ВС стають певним “фільтром” і мають бути орієнтиром для адвокатів та суддів.

Потрібно розуміти, що формуючи практику, Суд відштовхується від конкретних обставин справи, деталі яких мають вирішальне значення. За здавалось б майже однакових обставинах ЄСПЛ може винести діаметрально протилежні рішення і це не примха суду, а належне та справедливе зважування всіх аргументів. Захисникам варто буде обережними із повсюдним використанням у власній практиці рішень Європейського суду з прав людини, бо недолуге та невлучне посилення може не лише виглядати непрофесійним, але й обернутися проти самих адвокатів через незнання нюансів справи та поверхневого ознайомлення із висновками Суду.

Список використаної літератури:

1. Бабанли Р., Пушкар П. До питання про (не)релевантне застосування практики Європейського суду з прав людини: практичні поради
2. Рішення ЄСПЛ «Бартая проти Грузії» (заява № 10978/06) <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-6155207-7964980>
3. Островська М. Недоречне використання практики ЄСПЛ у судових процесах України <https://resonance.ua/nedorechne-vikoristannya-praktiki-iesp/>

Полуніна Ольга Олександрівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ, УХВАЛЕНИХ В СПРОЩЕНОМУ ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У порядку спрощеного позовного провадження розглядаються такі справи: 1) малозначні справи; 2) що виникають з трудових відносин (ч. 1 ст. 274 ЦПК України).[1]

Малозначними справами, відповідно до ч. 6 ст. 19 ЦПК України, є: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких

перевищує 500 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається відповідна заява або скарга, вчиняється процесуальна дія чи ухвалюється судове рішення[2, 28].

Також у порядку спрощеного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у ч. 4 ст. 274 ЦПК України.

При цьому під час вирішення питання щодо визначення справи як такої, що може бути розглянута в порядку спрощеного позовного провадження суд має врахувати: 1) ціну позову; 2) значення справи для сторін; 3) обраний позивачем спосіб захисту; 4) категорію та складність справи; 5) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; 6) кількість сторін та інших учасників справи; 7) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; 8) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження[3, 81] .

Кожен має право на помилку, або іншим словами, поговоримо про оскарження судових рішень, які були винесені в рамках спрощеного позовного провадження. На що необхідно звертати увагу позивачу та як діяти, щоб дійсно мати результат? Оскарження рішення винесеного у порядку спрощеного провадження має певні особливості, дивлячись на те, що оскаржується — безпосередньо відсутність підстав для розгляду справи у спрощеному позовному провадженні чи резолютивна частина рішення. Ми розглянемо перший варіант[4]. По-перше, слід зауважити, що оскільки рішення ухвалені у такій формі позовного провадження, то необхідно розуміти що собою представляє дана форма. Спрощене позовне провадження — вид провадження, який характеризується відсутністю

підготовчого засідання, для якого не передбачений етап судових дебатів та для якої існують скорочені граничні строки як розгляду справи так і подання процесуальних доказів (наприклад, відзиву)[5, 130]. До того ж варто враховувати, що оскільки у даній формі відсутнє підготовче засідання, то всі докази та клопотання про витребування доказів, разом з обґрунтуванням витребування мають подаватися виключно з позовом.

По-друге, оскаржуючи такі рішення не зайвим буде звернутися до судової практики. Наприклад, як ми знаємо, розгляд справи без дотримання належної правової процедури та істотного порушення цивільно-процесуальних норм призводить до скасування рішення. Так, на практиці непоодинокими є випадки, коли справа, яка мала розглядатися у порядку загального позовного провадження розглядалася у порядку спрощеного позовного і навпаки. Наприклад, Апеляційний суд Харківської області у справі №643/15444/17 виніс постанову у якій скасував рішення суду першої інстанції і ухвалив нове рішення, задовольнивши позов. Отже, сторони мають оцінювати дії суду, оскільки подання апеляційної скарги і апеляційне провадження все таки не мало сил[6, 87].

Але, варто звернути увагу на ще один приклад з судової практики. Так, особа звернулася з позовом до суду та з клопотанням про розгляд справи у спрощеному позовному провадженні. Суд першої інстанції розглянув клопотання, проте відмовив у його задоволенні. Вже після винесення рішення у справі сторона по справі подала апеляційну скаргу у зв'язку з тим, що відсутні підстави для розгляду справи у порядку загального позовного провадження. Апеляційна інстанція залишила рішення суду першої інстанції без змін, вказуючи на відсутність порушення прав скажника з огляду на розгляд справи у загальному позовному провадженні (справа №629/367/17).[7, 175]

Отже, суду та сторонам провадження необхідно аналізувати судову

практику при вирішенні питання яка саме форма позовного провадження має бути для розгляду конкретної справи, оскільки кількість рішень апеляційної інстанції про залишення рішення суду першої інстанції без змін завжди є показником високої ефективності системи правосуддя та компетентності суддів першої інстанції.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 40-41, 42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 07.07.2019).
2. Ізарова І.О. Реформи цивільного процесуального законодавства в незалежній Україні: 1991–2017. Україна на шляху до Європи : реформа цивільного процесуального законодавства : Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 7 липня 2017 р.) : зб. наук. праць. Київ : ВД Дакор, 2017. С. 18–35.
3. Циркуненко О.В. Особливості розгляду цивільних справ у порядку спрощеного позовного провадження. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія «Право». 2018. Вип. 28. С. 77–84.
4. Грушицький А. Розгляд «по-спрощеному». Закон і бізнес. 2018. № 37 (1387). 15.09-21.09.2018. URL: https://zib.com.ua/ua/print/134471-koli_spravi_neznachnoi_skladnoschi_stayut_maloznachnimi_.html (дата звернення: 27.05.2019).
5. Панич Н.Ю. Малозначні справи згідно ч. 6 ст. 19 ЦПК України у порівнянні з § 495a ЦПК Німеччини і ч. 1 ст. 2 Регламенту (ЄС) № 861/2007: чи вдалась реформа? Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення : збірник наукових праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 листопада 2018 р., Київ, Україна / за заг. ред. І. Ізарової, Р. Флейшара, Р. Ханік-Посполітак. Київ : Дакор, 2018. С. 120–133.
6. Угриновська О., Гембара Г. Спрощене позовне провадження: законодавча регламентація та проблеми судової практики. Підприємництво, господарство і право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2018. № 12. С. 85–89.
7. Тітов М.Ю., Коротенко Т.Ф. Спрощене позовне провадження: новий досвід. Узагальнення судової практики на прикладі Оболонського районного суду міста Києва. Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення : збірник наукових праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 листопада 2018 р., Київ, Україна / за заг. ред. І. Ізарової, Р. Флейшара, Р. Ханік-Посполітак. Київ : Дакор, 2018. С. 172–186.

Притуляк Валерій Миколайович,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри Цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА СТЫГНЕННЯ ОСНОВНОЇ ВИНАГОРОДИ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ

Процес євроінтеграції України до європейського політичного та соціального простору за останні п'ять років суттєво не тільки змінив політичний курс держави але доцільно змінює судову систему (владу) в державі.

Таким чином, в процесі судової реформи в 2017 році в Україні з'явилися перші приватні виконавці, а система виконання рішень в державі перейшла до змішаної.

Приватний виконавець – це суб'єкт незалежної професійної діяльності, яким може бути громадянин України, який досяг 25 років, має вищу юридичну освіту не нижче другого рівня, володіє державною мовою, має стаж роботи у галузі права після отримання відповідного диплома не менше двох років та склав кваліфікаційний іспит [1].

Метою створення інституту приватного виконавця було:

По – перше, виконання вимог європейської спільноти в процесі проведення судової реформи в Україні;

По – друге, створення нової незалежної професії, яка в свою чергу надала би можливість створенню нових робочих місць для громадян, отриманням податків до державного бюджету від доходів приватних виконавців, а також зменшення витрат бюджету на утримання державної виконавчої служби.

Доходом приватного виконавця можна вважати основну та додаткову винагороду приватного виконавця, яка чітко регламентується ст. 31 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів».

Основна винагорода приватного виконавця вираховується залежно від виконавчих дій, що підлягають вчиненню у виконавчому провадженні, встановлюється у вигляді:

- фіксованої суми - у разі виконання рішення немайнового характеру;
- відсотка суми, що підлягає стягненню, або вартості майна, що підлягає передачі за виконавчим документом.

Розмір винагороди за виконання рішень немайнового характеру встановлено в Законі України «Про виконавче провадження» [2] та постанова Кабінета Міністрів України «Про внесення змін до Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розмірів і розміру основної винагороди приватного виконавця» (надалі - Постанова) [5].

Порядок стягнення винагороди регламентується вищевказаним законом, а саме, ст. 27 Закону та дає чітке визначення, що основна винагорода стягується в порядку, передбаченому для стягнення виконавчого збору. Виконавчий збір стягується у розмірі 10 відсотків суми, що підлягає примусовому стягненню, поверненню, або вартості майна боржника, що підлягає передачі стягувачу за виконавчим документом [2].

Однак, станом на 2021 рік в професійній юридичній спільноті погляди стосовно стягнення основної винагороди приватного виконавця різняться, які в свою чергу дають, як позитивну так і негативну судову практику під час оскарження боржниками дій приватного виконавця, а саме, в частині стягнення основної винагороди приватного виконавця.

Основна винагорода, як і виконавчий збір є юридичною санкцією по відношенню до боржника за добровільне невиконання вимог виконавчого документу. Але водночас основна винагорода для приватного виконавця є його доходом (заробітною платою). Відповідно до ст. 43 Конституції України визначено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [3].

За своїм призначенням основна винагорода приватного виконавця є винагородою (заробітною платою) приватному виконавцю за вчинення

заходів примусового виконання рішення, за умови, що такі заходи призвели до повного або часткового виконання рішення та стягується з боржника.

На цьому наголошував Верховний Суд (надані – ВС) у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі №260/801/19.

Однак, ВС аналізуючи положення ч. 4 та 5 статті 31 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів», дійшов до висновку, що питання розміру основної винагороди приватного виконавця залежить від суми фактичної стягнутої ним суми, а не від суми зазначеної у виконавчому документі.

Також, ВС наголошує, що пунктом 19 Постанови визначено, що приватний виконавець, який забезпечив повне або часткове виконання виконавчого документа майнового характеру в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження», одержує основну винагороду у розмірі 10 відсотків стягнутої ним суми або вартості майна, що підлягає передачі за виконавчим документом.

Системний аналіз наведених норм дає підстави зробити висновок, що за своїм призначенням основна винагорода приватного виконавця є винагородою приватному виконавцю за вчинення заходів примусового виконання рішення, за умови, що такі заходи призвели до повного або часткового виконання рішення та стягується з боржника в пропорційному до фактично стягнутої суми розмірі, вважає ВС.

В свою чергу, таке тлумачення ВС не враховує дії, які вчиняє виконавець та які призводять до сплати боржником боргів напрямую стягувачу або до врегулювання спірної ситуації (навіть у разі коли стягувач направляє виконавцеві лист про повернення виконавчого документу) та залишає приватного виконавця без доходу (заробітної плати), що в свою чергу призводить до порушення положення ст. 43 Конституції України.

Отже, враховуючи вищевикладене, керуючись, Конституцією України, Законами України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове

виконання судових рішень і рішень інших органів» та «Про виконавче провадження», можна дійти висновку, на даний час процес стягнення приватним виконавцем основної винагороди з огляду на прогалини в законодавстві є недосконалим. Ці прогалини, в свою чергу дають можливість створювати судову практику, що допомагає боржникам уникнути сплати винагороди приватного виконавця та відповідно залишають новий інститут примусового виконання в особі приватних виконавців без доходу за свою професійну діяльність.

Дані прогалини в законодавстві виправляються в проекті закону «Про примусове виконання рішень» (надалі – Проект закону) де вказується, що виконавча санкція – це збір за примусове виконання рішення органами державної виконавчої служби та приватними виконавцями. Згідно проекту закону виконавча санкція стягується з боржника, який до відкриття виконавчого провадження не виконав рішення суду та вимоги виконавчого документу добровільно (самостійно). Самостійне виконання рішення боржником після відкриття виконавчого провадження не є підставою для його звільнення від сплати виконавчої санкції.

Отже, прийняття вказаного Проекту Закону в цілому та набуттям ним статусу Закону України дозволить цивілізованим шляхом врегулювати питання виплати основної винагороди приватного виконавця та подолати велику кількість проблем, які існують в чинному законодавстві на даний момент.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 р., Електронний ресурс – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#n219>
2. Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р., Електронний ресурс – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#n547>
3. Конституція України від 28.06.1996 р., Електронний ресурс – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду» від 03.03.2020 р., справа №260/801/19, адміністративне провадження №K/9901/29379/19, Електронний ресурс – Режим доступу: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87963287>

5. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розмірів і розміру основної винагороди приватного виконавця» від 08.09.2016 р., Електронний ресурс – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643-2016-%D0%BF#Text>

6. Проект Закон України «Про примусове виконання рішень», Електронний ресурс – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72223

Савченко Віктор Олександрович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ВОЛІ В ПРАВІ НА ЖИТТЯ В ЦИФРОВУ ЕРУ. ПРИКЛАДИ З ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Сьогодні можна побачити збільшення уваги до цифрової трансформації інституцій цивільного права та процесу. В різних країнах відбувається впровадження цифрового правосуддя, застосування ботів та месенджерів. Основною метою цих процесів є спрощення доступу населення до правосуддя, захисту своїх законних прав та інтересів. Україна також знаходиться на шляху впровадження нових технологій у суспільні відносини, особливо, у відносини людини та держави. Це підтверджується активною діджиталізацією державних послуг, поступовим запровадженням цифрових технологій у процесуальне право. Окрім цього, ми бачимо як Україна намагається спростити доступ до правосуддя. На підтвердження цього є прийняття закону про медіацію.

Проте слід наголосити, що цифрова трансформація впливає і на особисті немайнові права фізичної особи. Цифрова трансформація є організаційними чи суспільними змінами на основі впровадження цифрових технологій в усі аспекти взаємодії з людиною. Трансформаційні зміни виявляються в разі виникнення інноваційних методів роботи в процесі використання технологій, що заміщує просте розширення або

підтримку традиційних підходів [1]. Погоджуючись з В.Ю. Биковим зазначимо, що розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій як цифрових та їх широке впровадження істотно впливають на характер виробництва, наукових досліджень, освіти, культуру, побут, соціальні взаємини і структури [2, с. 20]. В контексті цього можна пропустити, що розвиток інформаційних технологій може впливати і на окремі особисті немайнові права та призводити до обмеження свободи волі в праві на життя в цифрову еру.

Без забезпечення права на життя, всі інші матеріальні та процесуальні права втрачають значення. В ст. 3 Конституції України проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Закріплення цієї норми в основі конституційних прав створює вектор, за яким все законодавство і цивільні-правовідносини декларують захист права на життя. Це закладає основну парадигму якої ми маємо дотримуватись під час захисту прав людини у цивільному судочинстві в цифрову еру.

Свобода волі може проявлятися в праві на життя через обов'язок держави захищати життя людини. Практика ЄСПЛ показує, що обов'язок держави гарантувати право людини на життя повинен вважатися таким, що передбачає вжиття адекватних заходів для забезпечення безпеки осіб та, у випадку тяжкого ушкодження або загибелі, застосування ефективної незалежної судової системи, яка гарантуватиме юридичні засоби, спроможні встановити факти, притягнути до відповідальності винних і забезпечити належне відшкодування [3]. Обов'язок держави захищати життя людини має подвійне значення для свободи волі. З одного боку, без гарантування захисту права на життя, можливість розпоряджатися свобідною волею також ставиться під сумнів. З іншого боку, захисний обов'язок держави обмежує свободу волі.

З практики ЄСПЛ можна побачити випадки, коли держава не виконала свої обов'язки з захисту життя людини. У справі «Горовенки та Бугара проти України» встановлено, органи державної влади не вжили достатніх заходів для захисту суспільства від конкретної особи, про суспільну небезпечність якої вони знали, тому були зобов'язані вжити належних заходів [4]. У справі «Гонгадзе проти України» державні органи влади не виконали свій позитивний обов'язок щодо захисту життя конкретної особи від загрози, про існування якої вони були поінформовані [5]. У справі «Кац та інші проти України» встановлено ненадання належної медичної допомоги ВІЛ-інфікованій особі, яка трималася під вартою [6]. У справі «Матушевський і Матушевська проти України» наголошено на ненаданні належного пояснення щодо обставин смерті особи, яка трималася під вартою [7]. У справі «Юрій Ілларіонович Щокін проти України» визнано невиконання обов'язку, що стосується забезпечення безпеки ув'язнених осіб [8].

Як бачимо, обов'язок держави з захисту життя людини має різні прояви. Цей обов'язок визнається домінуючим над свобідною волею та обмежуючим її. З приводу позитивного обов'язку держави ЄСПЛ наголошує, що стаття 2 Конвенції зобов'язує державу не лише утримуватися від умисного та незаконного позбавлення життя, а й вживати належних заходів для того, аби захистити життя тих, хто перебуває під її юрисдикцією [9, с.309]. Стосовно цього обов'язку, тут питання свободи волі більш актуальне для представників державних органів які виконують обов'язок з захисту життя людини. Їх свобода волі має бути направлена на виконання цих обов'язків. Захищаючи життя людини, вони захищають їх можливість розпоряджатися свобідною волею.

Існує значна кількість справ ЄСПЛ в яких підтверджується значення свободи волі для захисту та реалізації прав людини. Враховуючи сказане слід наголосити, що цифрова трансформація матеріального і

процесуального права має ґрунтуватися на захисті природних прав людини із дотриманням принципу свободи волі. Зазначене підтверджує актуальність та важливість даної теми, через що потребує подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Круглов В.В. Цифрова трансформація як спосіб побудови смарт-суспільства [Електронний ресурс] / В.В. Круглов / Житомирська політехніка. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/335.pdf>. – Заголовок з екрана.

2. Биков В.Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України / В.Ю. Биков / Матеріали методологічного семінару НАПН України "Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку". 4 квітня 2019 р. / За ред. В.Г. Кременя, О.І. Ляшенка. – К, 2019. – С. 20-26.

3. Справа «Прилуцький проти України» (Заява № 40429/08) від 26 лютого 2015 р.: Рішення Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/19613>. – Заголовок з екрана.

4. Справа «Горовенки та Бугара проти України» (Заяви № № 36146/05 та 42418/05) від 12 січня 2012 р.: Рішення Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ВР України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_895#Text. – Заголовок з екрана.

5. Справа «Гонгадзе проти України» (Заява № 34056/02) від 8 листопада 2005 р.: Рішення Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ВР України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_420#Text. – Заголовок з екрана.

6. Справа «Кац та інші проти України» (Заява № 29971/04) від 18 грудня 2008 р.: Рішення Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ВР України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_485#Text. – Заголовок з екрана.

7. Справа «Матушевський і Матушевська проти України» (Заява № 59461/08) від 23 червня 2011 р.: Рішення Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ВР України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_901#Text. – Заголовок з екрана.

8. Справа «Юрій Ілларіонович Щокін проти України» (Заява № 4299/03) від 3 жовтня 2013 р.: Рішення Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт ВР України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_858#Text. – Заголовок з екрана.

9. Курило Л.В. Позитивні обов'язки держави в контексті права людини на життя (на основі практики ЄСПЛ щодо України) / Л. В. Курило // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2017. – Випуск 2. – С. 308-316.

Стоянова Тетяна Анатоліївна,

*кандидат юридичних наук., доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного Університету «Одеська юридична академія»*

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ ТА В ПРАКТИЦІ ЄСПЛ

Статистичні дані за період карантинних обмежень, викликаних Covid - 19 невтішні – випадки домашнього насильства зросли приблизно на 30 % у країнах всього світу [1, с.113].

Стосовно практичного застосування заходів захисту від домашнього насильства, то в Україні за останні роки, створений на законодавчому рівні та запроваджений дієвий механізм такого захисту. Але, домашнє насильство – є комплексним, багатоаспектним суспільним явищем, де захист займає лише одне з важливих місць та не вичерпує таке явище. До захисту від домашнього насильства, відповідно до Стамбульської конвенції додається не менш вагомі заходи ніж захист, а саме протидія. Слід зазначити, що з боку законодавця, суспільних організацій більше приділяється увага саме захисту від домашнього насильства, зокрема, встановлення обмежувального припису, що є одним із заходів захисту, але застосування такого чинника має свої перешкоди. Не всі такі чинники мають коріння суто в полі законодавчого регулювання (існуючих колізій в праві, не діючих норм), або ж у відсутності дієвого правоохоронюваного механізму. Але, в першу чергу слід дослідити чинники-перешкоди, що існують в судовій практиці України та Європейського суду з прав людини.

Як свідчить судова національна практика, зокрема спираючись на Постанову Верховного Суду України від 28 квітня 2020 року у справі №754/11171/19 (далі – Постанова), суди приймаючи рішення про видачу обмежувального припису керуються вже вкрай очевидними ознаками вчинення насилля, й в першу чергу орієнтуються на існування

попереднього звернення до органів Національної поліції щодо вчинення насильницьких дій фізичного, сексуального, а потім вже психологічного насилля. Зокрема, в Постанові зазначається: «суди, приймаючи рішення про видачу обмежувального припису, для забезпечення дієвого та ефективного захисту, керувалися тим, що існує високий рівень вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення щодо постраждалої особи, такі ризики є реальними» [2].

З цього положення, та аналізуючи іншу судову практику національних судів, можна зробити висновок, що застосування обмежувального припису, ускладнюється двома чинниками: 1) видача обмежувального припису судом, тільки після неодноразового попереднього звертання до правоохоронних органів, 2) використання постраждалою особою такого інституту, як інструменту помсти чи з метою вирішити майновий спір між нею та кривдником [3, с. 110 – 117].

Звертаючись до практики Європейського суду з прав людини слід навести приклад останнього його рішення «Левчук проти України» (заява №17496/19), що було ухвалено в вересні 2020 й стало першим рішенням проти України щодо домашнього насильства [4]. В даній справі ЄСПЛ дійшов висновку, що Україною порушено позитивні зобов'язання захисту прав людини на повагу до приватного життя, зокрема ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, що гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя [5]. *ЄСПЛ, в своєму рішенні це зазначив, посилаючись на рішення «Volodina v. Russia», заява № 41261/17 від 9 липня 2019 р., де суд спирався на універсально застосовні стандарти в сфері протидії насильству щодо жінок, зокрема, Конвенцію про ліквідацію дискримінації щодо жінок (CEDAW) 1979 р., звіти Спеціальних доповідачів ООН, Рекомендацію Комітету міністрів Ради Європи від 30 квітня 2002*

року «Про захист жінок від насильства» та безпосередньо на Стамбульську Конвенцію.

З одного боку, таке рішення є показовим для України, як визнання на рівні ЄСПЛ не виконання національними судами зобов'язань щодо забезпечення прав людини, зокрема права на повагу приватного та сімейного життя, та прав жінок на захист від домашнього насилля, а, також, захист від домашнього насилля, також, ним акцентується увага на існуванні блоку законодавчих актів щодо протидії домашньому насиллю та насиллю проти жінок, з іншого ж боку, проаналізувавши історію справи, можна прийти до того ж самого висновку, що й після аналізу національної судової практики, зокрема, що постраждала-заявниця перш ніж звернутися до суду, неодноразово зверталася до численних правоохоронних органів з приводу насильницьких дій, але, навіть при наявності численних доказів застосування позасудових спроб заявниці захистити себе та своїх дітей від кривдника, в національних судах не вдалось [3, с. 110-117].

Список використаної літератури:

1. Tatiana Stoyanova, Grygorii Tripulskyi, Liudmila Ostrovska Pandemic of home violence // Jus humani law journal. – Vol 9. - №2. – 2020. (Web of Science Core Collection). <http://iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/246> - p.115-136.

2. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 28.04.2020 № у справі 754/11171/19 // Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] : https://verdictum.ligazakon.net/document/89034240?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress05&_ga=2.86953758.760018352.1624900910-1824888847.1537916886.

3. Стоянова Т.А., Островська Л.А. Перешкоди в застосуванні обмежувального припису, як засобу протидії домашньому насильству : національна судова практика та практика європейського суду з прав людини // «Juris Europensis Scentia». – 2021. – №4. – С.110-117.

4. «Levchuk v. Ukraine» (Application no№17496/19) [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-203931%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-203931%22]}).

5. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод: Закон України № 475/97-ВР від 17.07.1997 Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

Тріпунський Григорій Яковлевич,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВАХ В СВІТЛІ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Одним із основоположних прав людини є право на судовий захист своїх прав і свобод, що гарантоване нормою ч.1 ст. 55 Конституції України [1]. Вказане право включає в себе не лише можливість на звернення до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, але й можливість оскарження судових рішень [2]. При цьому, така можливість не є абсолютною та є предметом обмежень, встановлених чинним цивільним процесуальним правом України, у тому числі неможливістю за загальним правилом касаційного оскарження судових рішень у певних категоріях справ, до яких належать малозначні справи та справи з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ПМПО).

Разом з тим, право особи на суд також знайшло своє закріплення у низці міжнародних документів, у тому числі ст. 8 Загальної декларації прав людини [3] та ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) [4]. Як наслідок, обмеження права на касаційне оскарження рішень, встановлені цивільним процесуальним законодавством України, мають застосовуватись у світлі права на справедливий суд, закріпленого у ст. 6 Конвенції.

Питання доступу осіб до суду, зокрема можливість касаційного оскарження рішень, були предметом дослідження таких вчених як О. Штефан, І. Ярошенко, Л. Зуєвич, Т. Дороботова. Разом з тим, обмеженням права на касаційне оскарження рішень саме у розрізі права на справедливий

суд приділено недостатньо уваги, особливо у світлі прецедентної практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

П. 1 ст. 6 Конвенції закріплює у своєму тексті наступне право: «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення», яке, в силу положень ст. 17 ЗУ «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [5] та ст. 10 ЦПК України, є джерелом права при розгляді справ судами, як і прецедентна практика ЄСПЛ із його застосування.

Розглядаючи питання права на касаційне оскарження рішень у розрізі права на справедливий суд, ЄСПЛ зазначає, що хоча п. 1 ст. 6 Конвенції не примушує Держави, що є учасниками Конвенції, створювати апеляційні чи касаційні суди, Держава, яка заснувала такі суди, зобов'язана забезпечити осіб, що беруть участь у провадженні у таких судах, можливістю користуватися основоположними гарантіями, закріпленими у п. 1 ст. 6 Конвенції [6].

Наведені тези кореспондують з висновками Конституційного Суду України, викладеним у його рішенні від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012 у процесі тлумачення норм ст. 55 Конституції України, які зводяться до того, що право на оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій є складовою конституційного права особи на судовий захист, але разом з тим законом можуть бути встановлені випадки, коли можливість апеляційного чи касаційного оскарження рішення не забезпечується [7].

В контексті обмежень права на касаційне оскарження ЄСПЛ вказує, що, враховуючи особливу природу касаційного суду, повноваження якого обмежені переглядом правильності застосування закону, процедура

допуску скарги до провадження може бути більш формальною. Тим не менш, відмова у розгляді касаційної скарги без розгляду по суті у зв'язку з недотриманням вимог встановлених законом має переслідувати «законну мету» [7].

У справі «Зубак проти Хорватії» ЄСПЛ виклав загальні принципи доступу до перегляду рішень вищестоячими судами та недопущення надмірного формалізму при вирішенні питання допуску скарги до провадження. Так, при вирішенні питання пропорційності встановлених законом обмежень доступу до вищестоячих судів, мають бути враховані три фактори: 1) процедура подання скарги має бути передбачувана для учасника справи; 2) після виявлення процесуальних помилок, допущених під час судового розгляду, які врешті завадили заявнику скористатись своїм правом на доступ до суду, необхідно визначити чи довелось заявнику нести надмірний тягар в результаті таких помилок; 3) чи обмеження можуть характеризуватися як такі, що включають «надмірний формалізм» [8].

У зв'язку з останнім ЄСПЛ вказує, що, в принципі, встановлення певного порогу (критерію прийнятності) для доступу до вищого суду переслідує законну мету забезпечення того, щоб цьому суду необхідно було лише розглядати питання такої важливості, що відповідають його ролі. Однак пропорційність такого обмеження має оцінюватися в кожному окремому випадку [9].

Разом з тим, п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України надає можливість касаційного оскарження рішення малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів ПМПО, виключно у наступних випадках: 1) пов'язаність касаційної скарги з питаннями права, які мають фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики; 2) неможливість заявника спростувати обставини встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи; 3) наявність значного суспільного інтересу у справі або виняткового

значення справи для заявника; 4) помилковість віднесення справи судом першої інстанції до малозначних.

Аналізуючи наведені обмеження у світлі критеріїв, закріплених у прецедентній практиці ЄСПЛ, видається, що перший критерій, а саме передбачуваність процедури подання касаційної скарги, однозначно додержується внаслідок закріплення таких обмежень на законодавчому рівні. Однак, інші два критерії не знаходять свого прямого відображення у тексті положень ЦПК України.

Разом з тим, не можна не відзначити, що цивільний процесуальний закон надає можливість допустити до провадження касаційну скаргу у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів ПМПО у випадку, якщо справа становить виняткове значення для заявника. Тобто, Верховний Суд процесуально має можливість оцінювати пропорційність обмеження права особи на касаційне оскарження у наведених категоріях справ. Тим не менш, не можна не відзначити, що зміст категорії «виняткове значення» законодавчо не визначений і фактично питання наявності такого значення є предметом судової оцінки у кожному окремому випадку. У зв'язку з цим слід наголосити, що критерій прийнятності у розмірі двохсот п'ятдесяти розмірів ПМПО з 01 грудня 2021 року [9] становить 598 250 грн і видається доволі значним. Для порівняння, вказана сума перевищує поріг покарання у вигляді штрафу, що класифікує кримінальне правопорушення як тяжкий злочин (425 000 грн). Видається, що такий критерій прийнятності є надмірним, а отже занадто обмежує право на касаційне оскарження рішень.

Підсумовуючи вищевикладене, не зважаючи на можливість Верховного Суду допустити до свого провадження касаційну скаргу у малозначних справах, видається що законодавчо встановлений критерій прийнятності у розмірі двохсот п'ятдесяти розмірів ПМПО є надмірним,

занадто звужує право на касаційне оскарження рішення та становить непропорційне обмеження права на справедливий суд.

Список використаної літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 40-41, 42. – с. 492.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text .
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text .
5. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> .
6. CASE OF PLATAKOU v. GREECE // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59125> .
7. Рішення Конституційного Суду України від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012 // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-12#Text> .
8. CASE OF ZUBAC v. CROATIA // URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57541> .
9. AFFAIRE OORZHAK c. RUSSIE // URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208885> .
10. Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>
11. Кримінальний кодекс України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> .

Цал-Цалко Юлія Юліївна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇНАХ

Данський цивільний процес базується на правилах Данського закону про здійснення правосуддя 1916 року (Lov om Rettens Pleje - Retsplejeloven), який є єдиним данським юридичним кодексом, і містить майже 1000 статей, що визначають адміністрацію та організацію судів, що охоплюють сфери цивільного та кримінального судочинства [1]. Данська цивільна процедура заснована на ряді принципів процесуального права, які впливають на отримання доказів, включаючи принцип представлення стороною, принцип розпорядження та принцип вільної оцінки доказів. Оскільки, данський

цивільний процес регулюється принципом вільної (безкоштовної) оцінки доказів, встановити ієрархію доказів у законодавстві неможливо. Ніяких формальних (офіційних) правил доказування не існує, і немає «мінімальних стандартів доказування». Закон Данії не передбачає перелік доказових засобів, і принцип *numerus clausus* (принцип закритого переліку речових прав) не застосовується.

Електронні докази - це будь-яка доказова інформація, яка зберігається або передається в цифровій формі, яку сторона у судовій справі може використовувати під час судового розгляду. Данія юридично визнала електронні підписи ще з 1999 року, коли ЄС прийняв Директиву про електронні підписи (1999/93/ЄС). 1 липня 2016 року набув чинності Регламент (ЄС) № 910/2014 про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку ("Регламент eIDAS"), який скасував та замінив Директиву електронних підписів (1999/93 / ЄС) [2]. Регламент eIDAS є нейтральним до технології та визначає три типи електронного підпису (SES, AES, QES). Регламент eIDAS означає, що всі компанії в ЄС дотримуються правил електронного підпису і він наразі застосовується в 27 країнах - членах Європейського Союзу, включаючи Данію.

Відповідно до принципу вільної оцінки доказів, різні електронні документи, в принципі, можуть використовуватися як докази в суді. Автентичність документа, очевидно, буде мати важливе значення при оцінці доказів судами. Однак слід відмітити, що загальні правила щодо доказування не застосовуються до оцінки електронних доказів у данському суді. Тому неможливо чітко відповісти, чи завжди є електронна версія документа рівною копії неелектронної версії документа на папері, це завжди буде залежити від обставин справи. 30 січня 2019 року, Комітет міністрів Ради Європи прийняв керівні принципи для полегшення використання електронних доказів у цивільних процесах [3]. Ці вказівки

служать практичним інструментом (рекомендаціями) для держав-членів Ради Європи (Данія є однією з них) щодо поводження з електронними доказами і адаптування роботи судових та інших механізмів при вирішенні питань, що виникають стосовно електронних доказів при судовому розгляді цивільних справ. Впевнені, що Данія впровадить даний інструмент і адаптує його до свого чинного законодавства та деталізує питання щодо електронних доказів. Отже, доказами у цивільному процесі Данії можуть вважатися показання сторін, письмові докази (включаючи судові та адміністративні рішення), показання свідків, висновки експертів, а також не виключається можливість існування доказів в електронній формі.

Основні засади цивільного судочинства Швеції передбачені і регулюються THE SWEDISH CODE OF JUDICIAL PROCEDURE (Шведський кодекс судочинства), який був оприлюднений у 1942 році і набув чинності 1 січня 1948 року [4]. Принцип вільної оцінки доказів є чинним принципом у шведському законодавстві, включаючи як отримання доказів, так і їх оцінку, про що зазначено у главі 35 Кодексу. Принципи існують у Кодексі з 1948 року, але до цього року вони були розроблені в судовій практиці. Принцип *numerus clausus* не застосовується в шведській системі, як відповідно і у данській.

Засоби доказування передбачені у шведському законі про цивільне судочинство (розділ 36-40 Кодексу). Доказовими засобами є показання свідків, експертизи сторін та потерпілих осіб, які не є стороною, документальні (письмові) докази, огляди, та висновки експертів. Існують засоби доказування, які не вказані у цих розділах, але все ж є актуальними, оскільки дозволено все, що може вплинути на цінність доказів. У шведському законі немає чітких правил, які зобов'язують суд у його вільній оцінці доказів.

Швеція не містить у своєму кодифікованому акті специфічного визначення електронних засобів доказування. Здебільшого їх визначають

завдяки широкому тлумаченню поняття доказів, не даючи при цьому окремого визначення, тим самим законодавча неврегульованість сутності та використання електронних доказів створює певні непорозуміння для цивільного судочинства.

Норвезький цивільний процес - це норми, які відповідно до норвезького законодавства застосовуються до судових процесів у цивільних справах. Закон про посередництво (медіацію) та судовий порядок у цивільних спорах, який у Норвегії називають Законом «про спори», був прийнятий 17 червня 2005 року і регулює весь процес цивільних судових спорів [5]. Норвезька цивільна процедура базується на ряді принципів процесуального права, які впливають на отримання доказів, включаючи принцип безпосередності, принцип усності та принцип вільної оцінки доказів.

Засоби доказування передбачені у норвезькому законі про спори у розділах 24, 25 та 26. Доказовими засобами є свідчення (показання сторін та свідків), експертні докази і реальні докази. Реальними доказами відповідно до чинного норвезького законодавства є фізичні особи та предмети (нерухоме майно, рухоме майно, документи, інформація, що зберігається в електронному вигляді тощо), де особа або об'єкт як такий або його властивості, стан або зміст, містить інформацію, яка може бути важливою для фактичної основи постанови у справі. Отже, до реальних доказів відносяться як документальні (письмові) докази, так і речові докази, а також електронні докази.

Таким чином, докази у Норвегії можуть бути отримані шляхом судової експертизи (свідчень, показань) сторін, свідків та експертів, а також перевірки реальних доказів. Однак класифікація визначає лише, який набір процедурних правил слід застосовувати коли докази подаються до суду, і не містить жодної презумпції достовірності доказів. Достовірність доказів суд вирішує у кожному конкретному випадку.

Важливим правовим принципом у Норвегії є принцип «вільних доказів», таким чином сторона може вільно представляти докази, які вважає необхідними, і у формі, яку вважає потрібною (крім випадків, коли докази відхиляються). Як наслідок, ця свобода доказів дозволяє вільне використання та зловживання технологіями, і це призводить до того, що припущень відносно надійності або справжності електронних доказів немає.

Список використаної літератури:

1. Lov om Rettens Pleje – Retsplejeloven: Данський закон про здійснення правосуддя 1916 року // <https://no.wikipedia.org/wiki/Retsplejeloven>
2. Про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС ("Регламент eIDAS") Регламент Європейського Парламенту і Ради ЄС № 910/2014 від 23 липня 2014 року // https://zakon.rada.gov.ua/go/984_016-14
3. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on electronic evidence in civil and administrative proceedings (Adopted by the Committee of Ministers on 30 January 2019, at the 1335th meeting of the Ministers' Deputies) <https://arrestedlawyers.files.wordpress.com/2019/02/cm2018169-add1final.pdf>
4. The Swedish code of judicial procedure [Electronic resource]. – https://www.government.se/49e41c/contentassets/a1be9e99a5c64d1bb93a96ce5d517e9c/the-swedish-code-of-judicial-procedure-ds-1998_65.pdf
5. Закон «про спори» / Закон «про посередництво (медіацію) та судовий порядок у цивільних спорах», був прийнятий 17 червня 2005 року. Act of 17 June 2005 no. 90 relating to mediation and procedure in civil disputes (The Dispute Act) // <http://app.uio.no/ub/ujur/oversatte-lover/data/lov-20050617-090-eng.pdf>

Щербак Світлана Володимирівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та інформаційного права Сумський національний аграрний університет.

Кожевнікова Аліса Вікторівна,

*аспірантка адміністративного та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ

Цифровізація суспільства зумовлює втілення новітніх електронних технологій і в сучасному виконавчому процесі, що спрямовано на

спрощення та удосконалення процесуальної діяльності державних та приватних виконавців при виконанні рішень судів та інших органів, а також на забезпечення здійснення виконавчого процесу загалом. Порівнюючи стан процесу виконання рішень з ще недалеким минулим, слід констатувати, що застосування електронних технологій та автоматизація процесів корінним чином змінює стандарти виконання, наглядно показуючи на практиці зменшення обсягу часу на спілкування виконавця зі сторонами виконавчого процесу, в тому числі й вчинення відповідних виконавчих дій з участю сторін офлайн, та переходу до більш прогресивних технологій, коли виконавчий процес може відбутися, не виходячи з кабінета виконавця протягом кількох годин після прийняття виконавчого документа до виконання у електронному режимі.

Трансформація вітчизняної моделі виконання рішень ознаменувала подальший розвиток діджиталізації виконавчого процесу, адже профільне законодавство запропонувало впровадження Єдиного реєстру приватних виконавців України та Єдиного реєстру боржників, що спроводжувалося й заміною Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень на Автоматизовану систему виконавчого провадження.

Хотілося б акцентувати увагу на деяких проблемних моментах діджиталізації виконавчого процесу.

Зі збільшенням кількості приватних виконавців, а наразі в Україні здійснюють діяльність 253 приватних виконавця, виявилось, що при користуванні веб-сайтом ЄДРПВУ при здійсненні пошуку приватного виконавця стягувачем (а ним може бути не лише фізична особа, але й банки та фінансові установи, бізнес-структури) у Єдиному реєстрі приватних виконавців України існують перешкоди - пошук інформації через веб-сайт Єдиного реєстру здійснюється за анкетними даними (ПІБ) приватного виконавця; номером його посвідчення; виконавчим округом. Зрозуміло, що не кожному стягувачеві відомі прізвища приватних виконавців, а тим більш

номери їх посвідчень, а тому пошук приватного виконавця, як правило, здійснюється за виконавчим округом. Наприклад, за критерієм пошуку “місто Київ” у 2021 році реєстр 4 місяці видавав баг “забагато записів”, хоча приватних виконавців в м. Києві близько 100 осіб.

Така ситуація перш за все відображується й на самих приватних виконавцях, а тому проблема була усунута Асоціацією приватних виконавців України, якою на базі офіційного вебсайту АПВУ - <https://apvu.com.ua/reystprpv>, розроблено, так званий, альтернативний Реєстр приватних виконавців України, з розміщенням приватних виконавців за виконавчими округами відповідно до інтерактивної карти України. Порівняно з державним реєстром, у ньому кожен приватний виконавець може розмістити своє фото, а стягувач - познайомитись з ними та побачити приватного виконавця в обличчя он-лайн, ще до особистого звернення. Обираючи приватного виконавця у місті Києві, можна знайти його, не знаючи прізвища, при цьому Реєстр працює, постійно оновлюється та підтримується Секретаріатом АПВУ. що заощаджує час учасників виконавчого процесу.

Зрозуміло, що не вирішеним ще залишається питання щодо надання потенційному стягувачеві інформації щодо спеціалізації приватного виконавця, що доволі чітко простежується у спільноті приватних виконавців, окремі з яких мають свої ютуб-канали, рекламують свою спеціалізацію на власних сайтах, виступають на конференціях та публікуються з доповідями про сформовану ними практику вчинення окремих виконавчих дій чи виконавчих проваджень. Тому на самостійне вивчення стягувачеві, однак із застосуванням інформаційних технологій, відводиться питання, хто з приватних виконавців краще знається на зверненні стягнення на транспортні засоби або торгові марки, хто звертає стягнення на незібраний врожай або на банківські ячейки (сейфи) , чи можливо займається виконанням зарплатних проектів тощо.

Аналізуючи новели чинного законодавства про виконавче провадження 2021 року, слід відокремити цілий напрям діджиталізації виконавчого процесу - діджиталізацію стягнення боргів та запровадження автоматизованого арешту коштів, що набуло критики суспільства в контексті забезпечення державою дотримання конституційних прав і свобод боржників при списанні грошових коштів з банківських карток, адже позитивний ефект від запровадження такої ініціативи не має набути зворотного ефекту та зашкодити репутації професії приватних виконавців.

Не зважаючи на те, що системи автоматизованого арешту коштів АСВП приєднані лише 13 з 71 банків, на практиці боржники за виконавчими провадженнями відчули на собі дієвість реформування. Більше того, банки також почали втрачати клієнтів, які, дізнавшись про підключення банку до АСВП, пішли до тих банків, які не перебувають в цій системі.

З рештою 58 банками виконавці ведуть паперовий діалог, що займає надзвичайно багато часу та дозволяє боржникам ухилятися від виконання за виконавчим документом.

Повноцінна електронна взаємодія між виконавцями і банками в контексті питання арешту та списання коштів боржників, які знаходяться на банківських рахунках, є справою майбутнього та очікується за умови зобов'язання для всіх банківських установ підключитись до АСВП, що передбачено у прийнятому в першому читанні у жовтні 2021 року законопроекті № 5660 «Про примусове виконання рішень».

Розглядаючи діджиталізацію стягнення боргів в тому вигляді, як це задекларовано наразі, автоматизація виглядає скоріше проміжним, ніж завершеним процесом. Йдеться про те, що “Порядок автоматизованого арешту коштів боржників на рахунках у банках за виконавчими провадженнями” від 23.03.2021 року № 1061/5 встановлює лише процедуру накладення арешту на рахунки боржника в установах банків, проте не

містить подальших кроків примусового списання коштів виконавцем в онлайн режимі, що продовжує здійснюватися виконавцями у ручному режимі.

Можливість автоматичного арешту значно спрощує роботу виконавців і підвищує оперативність, є інструментом, що забезпечує уникнення переведення в готівку коштів боржником в перші дні після прийняття виконавчого документа до виконання.

Вивчення досвіду європейських країн показує, що вони йдуть попереду з даного питання. Наприклад, у Латвії, Словаччині та Хорватії кошти на банківських рахунках боржників арештовуються та списуються виконавцями у режимі онлайн - два-три кліки на комп'ютері, а сам процес займає декілька хвилин.

На забезпечення захисту прав боржника привертає увагу й такий поки ще відсутній в Україні інститут «захищеної суми», притаманний багатьом європейським країнам. Захищена сума - це сума, що є недоторканою для арешту та списання суми коштів на банківських рахунках боржників, тобто вона не може бути стягнута виконавцем. Так, у Фінляндії арешт може бути накладений лише на 1/6 частину доходу боржника, на Мальті не може бути звернене стягнення на зарплату та пільгові виплати, належні боржникові, менші за 700 євро, в Естонії – захищеною є сума у розмірі мінімальної зарплати. Така ініціатива підлягає всецілій підтримці на рівні національного законодавства та має бути процесуальною гарантією прав боржника у виконавчому процесі.

Водночас вбачається доцільним не лише встановлення захищеного мінімуму, а й можливості його перегляду. Наприклад, якщо на утриманні боржника перебувають непрацездатні особи, аби забезпечити право на достатній життєвий рівень не тільки для нього, а й для членів його родини.

Яніцька Інна Анатоліївна,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СОЦІАЛЬНІ КВАРТИРИ ДІТЕЙ – СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В ПЕРІОД СУДОВОЇ РЕФОРМИ

Як відомо, однією із найактуальніших проблем сьогодення є забезпечення громадян України житлом. Існує безліч причин, які призводять до погіршення житлової політики в країні в цілому та породжують нескінченні черги осіб, які потребують поліпшення житлових умов.

Водночас, особливе занепокоєння викликають випадки коли під загрозою залишитися на вулиці опиняється одна із найбільш вразливих категорій осіб, таких як діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

Право особи на житло - це одне з основних прав людини. Реалізація цього права гарантується основними міжнародно-правовими конвенціями про права людини та положеннями Конституції України [1]. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [2] та Правила обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм житлових приміщень [3] передбачають два напрями захисту житлових прав таких осіб, а саме:

- 1) збереження житла, яке вже належить на праві власності або на праві користування;
- 2) надання нового житлового приміщення.

Державні органи та органи місцевого самоврядування, які розташовані за місцем знаходження такого нерухомого майна несуть

відповідальність за збереження даної категорії житла та повернення його дітям.

На виконання вищезазначеного Закону було внесено зміни до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини [4], та передбачено окремий розділ «Захист майнових та житлових прав дітей, дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

Зокрема було закріплено такі «механізми збереження житла дітей вказаної категорії: 1) процедура опису майна дитини (за наявності); 2) встановлення опіки над майном, яке належить дитині сироті або дитині, позбавленій батьківського піклування, на праві власності; 3) врегулювання питання щодо вчинення правочинів із майном дитини вказаної категорії з дотриманням її найкращих інтересів, у тому числі встановлення заборони на відчуження житла; 4) укладення договору про утримання і збереження житла; 5) процедура передання житла дитини в оренду з метою його належного збереження; 6) взаємообмін інформацією про збереження нерухомого майна між органами опіки та піклування за місцем знаходження цього майна, за місцем проживання дитини та за місцем її походження; 7) ведення обліку нерухомого майна; 8) сприяння в оформленні права власності на житло; 9) особливості забезпечення права дитини на спадкування майна» [5].

Ще одним механізмом збереження житла означеної категорії громадян варто віднести заборону на продаж житла, придбаного за рахунок субвенції із державного бюджету

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, беруться на облік відповідними органами місцевого самоврядування за місцем їх походження або проживання до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі

будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Взяття на облік дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які досягли 16 років, здійснюється за заявою піклувальника, прийомних батьків, батьків-вихователів, адміністрації закладу, де проживає дитина, або органу опіки та піклування, а осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, – за їх заявою. У разі, коли в дітей після завершення перебування у відповідних закладах або завершення терміну опіки/піклування відсутнє житло, то органи місцевого самоврядування забезпечують їх упорядкованим соціальним житлом до надання їм благоустроєного житлового приміщення для постійного проживання. Перебування на соціальному квартирному обліку не є підставою для відмови у взятті на квартирний облік або зняття з квартирного обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, чи обліку осіб, які мають право на отримання житла (пільгових кредитів на будівництво і придбання житла) за державними житловими програмами для окремих категорій громадян, визначених законодавством.

Рішення про встановлення опіки над майном дітей приймається державною адміністрацією або виконавчим органом місцевої ради за місцем знаходження майна за поданням Служби у справах дітей, яка веде облік нерухомого майна, що належить дітям.

Житлові приміщення, у яких проживали діти не можуть бути відчужені без згоди органів опіки та піклування. Це закріплено у вищезгаданому законі.

Слід звернути увагу на те, що випускники закладів для дітей до моменту працевлаштування звільняються від квартирної плати та плати за комунальні послуги. Місцеві державні адміністрації за місцем знаходження житла здійснюють оплату за послуги. Але при цьому вони повинні перебувати на обліку в державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу.

Позитивним є той факт, що в державі вже активно створюються Центри соціальної підтримки дітей та сім'ї, на базі яких функціонують соціальні квартири для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [6]. Такі Центри надають послуги підтриманого проживання і пропонують дітям належні умови проживання до їхнього забезпечення постійним житлом. В цих квартирах діти можуть перебувати до півтора року. Цього часу достатньо, аби дитина навчилася самостійному проживанню без підтримки інших осіб у побутових питаннях.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад у випадку, коли право користування житлом є тільки у дитини, за заявою законного представника дитини та клопотанням Служби у справах дітей вживає заходів для передачі його у власність дитини.

Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» передбачено, що діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, у разі відсутності в таких дітей житла мають право зараховуватися на квартирний облік та соціальний квартирний облік за місцем їх походження або проживання за заявою опікуна чи піклувальника, адміністрації закладу, де проживає дитина, або органу опіки та піклування. Перебування на соціальному квартирному обліку не є підставою для відмови у взятті на квартирний облік або зняття з квартирного обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, чи обліку осіб, які мають право на отримання житла (пільгових кредитів на будівництво і придбання житла) за державними житловими програмами для окремих категорій громадян, визначених законодавством.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 682 «Деякі питання реалізації Закону України "Про житловий

фонд соціального призначення» [7] та визначеного в ній Порядку взяття громадян на соціальний квартирний облік, їх перебування на такому обліку та зняття з нього, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, беруться на облік відповідними органами місцевого самоврядування за місцем їх походження або проживання до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Взяття на облік дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які досягли 16 років, здійснюється за заявою піклувальника, прийомних батьків, батьків-вихователів, адміністрації закладу, де проживає дитина, або органу опіки та піклування, а осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, - за їх заявою.

Соціальне житло – це житло з житлового фонду соціального призначення, що надається громадянам України, які потребують соціального захисту, у користування на підставі договору найму на певний строк.

Користування соціальним житлом є платним. Плата за житло в житловому фонді соціального призначення складається з плати за оренду житла, утримання житлових будинків і прибудинкових територій, комунальні послуги. Орган місцевого самоврядування встановлює розмір плати за соціальне житло для кожного наймача такого житла індивідуально.

Соціальне житло має відповідати санітарним і технічним вимогам.

Слід зазначити, що сьогодні відповідно до законодавчих змін від 16 грудня 2020 року [8], що набули чинності 31 березня 2021 року, діти, які досягли 16 років і перебувають на обліку внутрішньо переміщених осіб, мають право зараховуватися на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і соціальний квартирний облік за місцем їх обліку як внутрішньо переміщених осіб. При цьому зміна місця проживання таких

осіб після взяття їх на облік як громадян, які потребують поліпшення житлових умов, та на соціальний квартирний облік не є підставою для зняття їх з відповідного обліку.

Рішення про взяття громадянина на облік або про відмову приймає відповідний орган місцевого самоврядування не пізніше 30 робочих днів.

Відмова у взятті громадянина на облік може бути оскаржена в судовому порядку.

Такий квартирний облік ведуть органи місцевого самоврядування (місцеві ради), які власне і надають соціальне житло, особам, що перебувають на квартирному обліку. Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення житлом дітей-сиріт затверджується щороку Кабінетом Міністрів України.

Згідно законодавчих змін від 16 грудня 2020 року особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, після досягнення 23 років не втрачають право на позачергове отримання жилого приміщення бо соціального житла до надання їм благоустроєного жилого приміщення для постійного проживання або, за їхнім бажанням, - грошової компенсації за належне їм для отримання жиле приміщення, за умови їх перебування у встановленому порядку на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, на момент досягнення 23-річного віку [9]. Слід також зазначити, що у листі Департаменту з питань захисту прав дітей та забезпечення стандартів рівності Нацсоцслужби за № 0000-0201-Л/404зв/692 від 29.01.2021 року вказано, що ст. 40 ЖК встановлює гарантію для осіб, що перебувають на обліку, про неможливість зняття їх з обліку до моменту одержання ними жилого приміщення.

Нажаль, не поодинокими залишаються випадки зняття з квартирного обліку осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [10; 11], і, зокрема, після досягнення ними 23-річного віку [12].

Проте, хотілося б наголосити на тому, що в першу чергу про захист прав дітей, в тому числі і житлових, мають дбати саме їх батьки, які повинні докладати всіх зусиль, щоб їх діти не опинилися в тій життєвій ситуації, коли вони на законних підставах будуть відноситися до категорії дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже, ані турбота держави в цілому, а ні її окремих представників, не замінить дитині саме сімейного виховання, батьківського піклування та турботи, які є такими невід'ємними складовими для формування її особистості та майбутнього життя. Разом з тим, слід розглядати як позитивні зміни до відповідних законодавчих норм, що спрямовані на захист житлових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що мали місце в ході реалізації судової реформи в достатньо складних умовах існування українського суспільства сьогодення.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
3. Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР : постанова Ради Міністрів УРСР від 11.12.1984 № 470 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-84-%D0%BF#Text>
4. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/8662008%D0%BF>
5. Солодухіна А. С. Захист житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа в Україні: стан та перспективи. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 13—14. С. 130-136. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2020/22.pdf
6. У Києві відкрито соціальні квартири для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (+фото). Офіційний портал Києва : вебсайт. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/u_kiyevi_vidkrito_sotsialni_kvartiri_dlya_ditey-sirit_ta_ditey_pozbavlenikh_batkivskogo_pikluvannya/
7. Про порядок взяття громадян на соціальний квартирний облік, їх перебування на такому обліку та зняття з нього : постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008 № 682. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/682-2008-%D0%BF>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа : Закон

України від 16.12.2020 № 1095-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1095-20#Text>

9. Роз'яснення щодо захисту житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини : офіційний вебсайт. URL: <https://ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/shhodo-zaxistu-zhitlovix-prav-d%D1%96tej-sir%D1%96t,-d%D1%96tej,-pozbavlenix-batk%D1%96vskogo-p%D1%96kluvannya/>

10. Рішення Гуляйпільського районного суду Запорізької області від 8 квітня 2021 р.. Справа № 315/356/21. №/п № 2/315/178/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96221916>;

11. Рішення Жидачівського районного суду Львівської області від 25 червня 2021 року. Справа №443/637/19. №/п №2/443/378/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98088947>

12. Рішення Білгород Дністровського міськрайонного суду Одеської області від 29 листопада 2021 року. Справа № 495/6436/21. №/п 2/495/2442/2021

Бурачок Сергій Віталійович,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Стоянова Т.А.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Забезпечення права на судовий захист на конституційному рівні передбачає реалізацію цілої системи гарантій. Будь-які питання, пов'язані з доступом до правосуддя і ефективним захистом прав, свобод та інтересів людини, є основними завданнями демократичного суспільства.

Незважаючи на те, що в останні роки простежується зростання показників рівня життя в Україні, питання доступу до правосуддя для значної кількості громадян України є досить актуальним у зв'язку з тим, що через певні об'єктивні причини вони змушені відмовитися від захисту своїх прав, свобод та інтересів.

Обрання Україною стратегічного курсу на європейську інтеграцію підтверджується демократичним напрямом розвитку, а з метою забезпечення прав і свобод людини – гарантуванням доступу громадян до

правосуддя. Зокрема, належне відправлення правосуддя має бути неупередженим і недискримінаційним, а також передбачати прийняття всіх необхідних кроків для надання справедливих, прозорих, ефективних і підзвітних послуг, що сприяють доступу до правосуддя для тих, хто шукає правовий захист – як окремих осіб в конкретній цивільній справі, так і колективних звернень в рамках групи дій.

Система цивільного правосуддя означає, що людина може дізнатися про своє право, а потім висловити свою думку за допомогою нейтрального і недискримінаційного формального або неформального процесу, який визначає факт, застосовує верховенство закону і забезпечує результат.

На сьогодні система правосуддя більш-менш ефективно задовольняє потреби людей, однак для великого числа громадян України вона стає все більш віддаленою. До такої, постійно зростаючої, групи входять і ті, хто вважають, що система цивільного правосуддя надто дорога і занадто повільна, щоб надати їм необхідну допомогу, і ті, хто вважають витрати, затримки і складності судового процесу настільки великими, що заздалегідь вирішують не турбуватися про звернення за допомогою до судової системи, обираючи альтернативні способи вирішення спорів або взагалі просто відмовляються від своїх прав.

Статтею 59 Конституції України і статтею 15 Цивільного процесуального кодексу України визначено право кожної особи, яка бере участь у справі, на правничу допомогу, яка у випадках, передбачених законом, надається безкоштовно як адвокатами, так і іншими фахівцями в галузі права [1][2]. Вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати.

Правнича допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами і охоплює консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо.

Відповідно до статті 3 Закону України “Про безоплатну правову допомогу” право на безоплатну правову допомогу (далі – БПД) – гарантована Конституцією України можливість громадянина України, іноземця, особи без громадянства, у тому числі біженця чи особи, яка потребує додаткового захисту, отримати в повному обсязі безоплатну первинну правову допомогу, а також можливість певної категорії осіб отримати безоплатну вторинну правову допомогу [3].

Тобто, незалежно від категорії спору, кожен повинен мати можливість відстоювати свої законні права, а БПД – правовий механізм, який являє собою фундаментальний актив добробуту та гарантує, що законні права доступні для громадян, незалежно від економічного і соціального статусу.

Вже сьогодні система БПД підтримується державою та поступово реформується з урахуванням як викликів, так і нових рішень для мінімізації випадків неможливості окремих громадян реалізувати своє право на доступ до правосуддя. Зокрема, в умовах диджиталізації системою БПД використовуються цифрові технології з метою розширення можливостей доступу до БПД:

- створена довідково-інформаційна платформа правових консультацій WikiLegalAid;

- за підтримки міжнародного фонду “Відродження”, Української фундації правової допомоги та компанії-розробника IDev, запущений додаток “Безоплатна правова допомога”, який дозволив приймати громадян не лише в центрах та бюро БПД, а й працювати в онлайн-режимі за допомогою сучасних інформаційних технологій та засобів комунікації;

- за підтримки Програми ООН із відновлення та розбудови миру, запрацював Особистий кабінет клієнта БПД для спрощення доступу до системи БПД та можливості віддаленого контактування, а також чат-боти у Telegram та Viber.

Крім того, актуальним питанням реформування системи БПД присвячуються обговорення за круглими столами, наприклад, аналіз відповідності проєкту Закону України від 19.02.2021 №5107 “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості її надання” (далі – Проєкт №5107) стандартам Ради Європи у сфері забезпечення права на безоплатну правову допомогу.

Так, Проєкт №5107, перш за все, має узгодити термінологію Закону України “Про безоплатну правову допомогу” зі статтею 59 Конституції України, а також статтею 15 Цивільного процесуального кодексу України, замінивши “правова допомога” на “правнича допомога”.

Окрім того, передбачається установа нових повноважень центрів БПД (здійснення правопросвітництва, надання послуг із медіації тощо); укладення адвокатами договору із центрами БПД та їх включення до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу; право центру БПД залучати перекладачів за рахунок бюджетних коштів; конкретизовано перелік суб’єктів права на безоплатну вторинну правничу допомогу, суб’єктів надання безоплатної вторинної правничої допомоги, визначено їх права та обов’язки; уточнено та удосконалено порядок надання безоплатної вторинної правничої допомоги; впроваджено механізм оцінювання якості наданої правничої допомоги; встановлена обов’язкова участь адвоката під час розгляду судом окремих категорій справ [4].

Отже, доступ до правосуддя – це обов’язок держави створити правову та інституційну основу, яка полегшить доступ до незалежних і ефективних судових механізмів та забезпечить справедливий результат для тих, хто звертається за захистом порушених прав і свобод. Система БПД, її постійне законодавче вдосконалення та цифровізація, покликана розширити доступ до якісної безоплатної первинної та вторинної правничої допомоги по всій Україні, а також забезпечити рівний доступ громадян до правосуддя.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
3. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги та підвищення якості її надання: проєкт Закону України від 19.02.2021 №5107. URL: <https://cutt.ly/2YPRoVZ> (дата звернення: 09.12.2021).

Васильків Валентина Ігорівна,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – д.ю.н., професор Голубєва Н.Ю.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗУМНИХ СТРОКІВ ДЛЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Одним із прикладів розвиненого демократичного суспільства є існування права кожної людини на свободу вираження поглядів, тобто право одержувати і передавати інформацію без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів, яке гарантується Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Разом з цим свобода вираження поглядів пов'язана з певними обов'язками та відповідальністю і повинна бути обмеженою в інтересах національної безпеки та, крім іншого, для захисту репутації[1]. Проте, не зважаючи на це, однією з основних проблем сьогодення є гіперболізація поняття свободи слова та збільшення безпідставних, необґрунтованих, образливих висловлювань, надмірної критики. Так, загострення соціальних, економічних проблем у суспільстві і,

як наслідок, підвищений рівень агресивності є причиною використання інвективної лексики як способу образи честі та гідності фізичної особи.

Існування та стрімкий розвиток інформаційних технологій надає кожній людині, користувачу Інтернету, можливість швидкого поширення інформації будь-якого змісту та серед необмеженої кількості людей. Негативним проявом такої можливості є неперевіреність поширюваної інформації та її недостовірність, що часто трапляється. Так, можливість швидкого реагування на поширення такої інформації та застосування превентивних засобів захисту права та досудових засобів вирішення спору може сприяти вирішенню ситуації без звернення до суду, проте аналіз судової практики свідчить про існування випадків порушення права на повагу честі та гідності фізичної особи та відповідно звернення до суду за їхнім захистом.

Цифровізація все більшої кількості сфер сучасного суспільства певним чином все більше стосується і судової системи також, і як наслідок повинна стосуватися судового захисту честі та гідності фізичної особи. Так, ст.32 Конституції України кожному гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації[2]. Крім цього, Цивільним кодексом України також гарантується право на захист особистих немайнових прав, в тому числі, права на повагу честі та гідності фізичної особи та право на недоторканність ділової репутації.

Під час розгляду та вирішення кожної справи у суді, повинні існувати гарантії які б забезпечували ефективність правосуддя, серед яких важливою є гарантія розгляду справи у розумні строки. Так, особливість такої гарантії під час розгляду справ про захист честі та гідності фізичної особи полягає не лише у захисті від затягування судової процедури, а також зумовлена

окремими характеристиками даної категорії справ. Особливість справ про захист честі та гідності фізичної особи полягає в тому, що порушення стосується тих категорій, які визначені Конституцією України як такі, що становлять найвищу соціальну цінність. Окрім цього, враховуючи те, що законодавчого визначення понять честі та гідності фізичної особи не існує, варто зазначити що для розуміння даних категорій, згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи», з честю пов'язується позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь загальноприйнятим уявленням про добро і зло, а під гідністю розуміється визнання цінності кожної фізичної особи як біопсихосоціальної цінності[3]. Тобто, порушення даного виду немайнових прав людини має вплив не лише на її становище в суспільстві, але й на власне самопочуття, шляхом впливу на її цінність.

Вищезазначені особливості зумовлюють необхідність розгляду справ про захист честі та гідності фізичної особи в розумні строки, оскільки швидкісне поширення недостовірної інформації, в тому числі в Інтернеті, якою в свою чергу відбувається порушення честі та гідності фізичної особи, зумовлює доведення такої інформації до якомога більшої кількості людей, а отже, пропорційно збільшується ризик понесення особою, щодо якої таку інформацію було поширено, страждань. Проте, розуміючи особливість порушеного права, необхідним є швидший розгляд справи задля уникнення ризиків збільшення понесеної шкоди особою, щодо якої було поширено недостовірну інформацію.

Варто зазначити, щодо необхідності розгляду справ про захист честі та гідності фізичної особи в найкоротші строки, в Україні від 25.10.2021 року зареєстровано Проект Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо порядку та строків розгляду справ у

спорах про захист честі, гідності та ділової репутації, зокрема під час виборчого процесу. Необхідно наголосити, що в обґрунтування необхідності прийняття даного законопроекту, серед іншого, автори наголошують, що аналіз предмету скарг до Європейського суду з прав людини, поданих проти України, свідчить про те, що переважна кількість скарг стосується надмірної (нерозумної) тривалості досудового слідства, судового розгляду чи виконання рішень національних судів та відсутності правових засобів для вирішення цієї проблеми на національному рівні[4]. Метою даного законопроекту є встановлення строку розгляду справи про захист честі, гідності та ділової репутації по суті не повинен перевищувати тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі, а також встановлення строку розгляду справи про захист честі, гідності та ділової репутації по суті, якщо позивачем є кандидат на пост Президента, кандидат у народні депутати України, кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, їх довірена особа під час виборчого процесу, член ініціативної групи під час референдуму, не повинен перевищувати двох днів з дня відкриття провадження у справі. Автори також пропонують встановити строк для розгляду апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції у спорі про захист честі, гідності та ділової репутації, зазначаючи, що вона має бути розглянута протягом тридцяти днів із дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції - протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження. Крім цього, авторами встановлюються певні виключення, а саме: якщо апеляційну скаргу подає під час виборчого процесу кандидат на пост Президента, кандидат у народні депутати України, кандидат у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, старости, їх довірена особа, член

ініціативної групи під час референдуму, розглядаються в строк, який не повинен перевищувати двох днів з дня відкриття провадження у справі.

Звісно, чи зможуть судді дотримуватися запропонованих авторами законопроекту строків, у зв'язку із завжди існуючим навантаженням, питання відкрите. Також як наслідок існування зазначених пропозицій, окремого дослідження потребує питання кореляції між встановленням спеціального строку розгляду справи про захист честі та гідності фізичної особи по суті для окремих категорій осіб та між існуванням ширших меж допустимої критики таких осіб, відносно пересічних громадян. Окрім цього, необхідно зазначити про позитивні характеристики такої ініціативи, оскільки вирішення таких категорій справ в найшвидші строки мінімізують наслідки поширеної негативної інформації про фізичну особу, а отже погіршення становища особи в суспільстві не відбудеться в такому обсязі, який можливий був у випадку тривалого розгляду справи.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Конституція України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4263>
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text
4. Проект Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо порядку та строків розгляду справ у спорах про захист честі, гідності та ділової репутації, зокрема під час виборчого процесу. Електронний ресурс. Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73071

Гончарук Анастасія Сергіївна,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – д.ю.н., професор Андронов І.В.

ПРОДОВЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ В ПЕРІОД КАРАНТИНУ

2020 рік став для усього людства дуже складним та непередбачуваним. Ніхто не знав, що спіткає всіх в майбутньому, та як необхідно буде змінити звичний стиль життя кожному громадянину.

Не виключенням стала українська правова система, яка не була готова до таких кардинальних змін, не можна було швидко адаптувати процесуальне законодавство до роботи судових органів в умовах карантину.

Болючим питанням для законотворця було забезпечення права доступу громадян до правосуддя та розгляд судом справ у розумні строки, адже Постановою КМУ від 11.03.2020 року №211 з 12.03.2020 по всій території України вводилися протиепідеміологічні заходи, направлені на запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19.

30.03.2020 року Верховна Рада України прийняла Закон України №540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)», яким внесла зміни до господарського, цивільного та адміністративного процесуального кодексу та передбачила механізм автоматичного продовження процесуальних строків на строк дії карантину.

З набранням чинності Закону правники виявили недосконалість в роботі даного механізму, а саме – наявності юридичної невизначеності щодо подання учасниками справи доказів та процесуальних документів, набранням рішенням суду законної сили, розглядом заяв про забезпечення доказів та позову.

Цією нормою почали зловживати судді, які, на думку учасників процесу, порушували строки розгляду заяв про забезпечення позову.

Прикладом є рішення Першої Дисциплінарної палати ВРП від 09.09.2020 №2587/1дп/15-20, яка вирішила притягти до дисциплінарної відповідальності суддю Голосіївського районного суду м. Києва за вчинення дисциплінарних проступків щодо не вжиття заходів для розгляду заяв про забезпечення позову у встановлений законом строк.

З метою правильного застосування судами положень Закону №540-IX, Касаційний цивільний суд Верховного Суду надав роз'яснення щодо продовження процесуальних строків під час дії карантину, в якій зазначив: «У зв'язку з тим, що вчинення процесуальних дій та ухвалення судових рішень законодавцем поставлено в залежність від вчинення відповідних дій учасниками справи, наведене може призвести до того, що в ряді випадків суд не зможе розглянути справи, вирішити інше процесуальне питання чи ухвалити судові рішення, не порушивши права учасника справи» [6].

Задля усунення прогалин в законодавстві було вирішено прийняти новий закон №731-IX від 23.04.2020, яким було деталізовано порядок продовження та поновлення процесуальних строків у цивільному процесі, а саме: «суд поновлює процесуальні строки за заявою учасників справи, якщо визнає причини їх пропуску поважними і такими, що зумовлені обмеженнями, впровадженими у зв'язку з карантинном; суд за заявою особи продовжує процесуальний строк, встановлений судом, якщо неможливість вчинення відповідної процесуальної дії у визначений строк зумовлена обмеженнями, впровадженими у зв'язку з карантинном» [4].

Тобто законодавець виключив положення щодо автоматичного продовження строків, змінивши цю процедуру на ініціювання учасником справи продовження або поновлення строків за його заявою, де мають бути викладені аргументовані підстави поважності причин їх пропуску, які пов'язані з карантинними обмеженнями.

З другої спроби начебто вдалося адаптувати цивільне законодавство в частині продовження процесуальних строків до реалій життя та

забезпечити громадян доступом до суду й розгляду їх справ в розумні строки, як цього вимагає норма ст. 6 Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, але це не так. Адже учасники процесу та суди зіштовхнулися з новою проблемою щодо застосування положень нового закону, а все через недостатньо коректне формулювання щодо можливості поновлення строків як до, так і після його закінчення, що суперечить положенням ч. 1 ст. 127 ЦПК України.

У ч. 1 ст. 127 ЦПК України передбачено, що лише той процесуальний строк, який був пропущений, може бути поновлений судом за заявою учасника справи. Можливість поновлення процесуального строку, який ще не сплив, не передбачена кодексом, а отже у відповідній частині положення Закону №731-IX є дещо некоректними.

Отже, внесення змін до процесуального законодавства України було нагальним та таким, що відповідало потребам часу. В результаті було усунуто частину прогалин щодо початку перебігу процесуальних строків під час дії карантину, але одночасно було створено деякі неузгодженості у законодавстві, які спричинили проблеми щодо правильного застосування норм закону на практиці.

Список використаної літератури:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. *Урядовий кур'єр*. 2010. № 215. Ст. 6.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. №1618- IV. *Офіційний вісник України*. 2004. №16. Ст. 127.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України №540-IX від 30.03.2020. *Відомості Верховної Ради України*. 2020 р. № 18. Ст. 123.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перебігу процесуальних строків під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України №731-IX від 18.06.2020. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 46. Ст. 399.
5. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: Постанова Кабінету Міністрів України № 211 від 11.03.2020 [електронний ресурс] // Урядовий портал // : [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>.

6. Методична інформація щодо спірних питань застосування законодавства про продовження процесуальних строків під час дії карантину [електронний ресурс] // Судова влада України // : [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/928802/>.

7. Рішення Першої Дисциплінарної палати ВРП від 09.09.2020 №2587/1дп/15-20 [електронний ресурс] // Вища рада правосуддя// [офіційний веб портал]. – Режим доступу: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/4156>.

Горбенко Микита Олегович,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – д.ю.н., професор Андронов І.В.

ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ УХВАЛИ ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

На сьогоднішній день тема є актуальною, оскільки укладення мирової угоди, це той крок, який у майбутньому надасть можливість сторонам уникнути стадій перегляду судового рішення та надасть можливість припинити спір без тривалого судового розгляду. Особливої уваги при укладанні мирової угоди, сторони приділяють змісту угоди. Резолютивна частина мирової угоди повинна містити заходи примусового виконання, оскільки у разі їх відсутності, ухвала про затвердження мирової угоди не може вважатися виконавчим документом.

Проблематика теми полягає у відсутності закріплених на законодавчому рівні вимог до мирової угоди, що у подальшому може привести до неможливості примусового виконання останньої. Дослідивши норми закріплені у Законі України «Про виконавче провадження» (надалі – Закон) та Цивільному процесуальному кодексі України (надалі – ЦПК України) щодо мирової угоди, можливо буде запропонувати ряд вимог – тобто тієї інформації, яку обов'язково повинна містити мирова угода. Систематизація змісту мирової угоди на законодавчому рівні, допоможе

кожній особі самостійно скласти мирову угоду, також значно зекономить час суду при дослідженні тексту мирової угоди.

Відповідно до статті 55 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань[1]. Згідно статті 4 ЦПК України кожна особа має право звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів[2].

Стаття 207 ЦПК України зазначає що мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін[2]. Сторонам надається можливість вийти за межі предмета спору, за умови якщо це, не порушуватиме прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

Розгляд судом мирової угоди починається з того моменту, як сторони повідомлять суд про укладення мирової угоди, шляхом надання суду спільної письмової заяви, на будь-якій стадії судового процесу.

Суду перед ухваленням судового рішення у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди, необхідно роз'яснити сторонам наслідки такого рішення, також у разі якщо у справі наявні представники сторін, перевірити чи не обмежені представники вчиняти відповідні дії.

Кінцевий результат укладення мирової угоди між сторонами, це затвердження відповідної угоди ухвалою суду, якою одночасно закриває провадження у справі. Суд в резолютивній частині ухвали зазначає умови угоди. Перед винесення ухвали суду необхідно дослідити умови угоди, оскільки у разі не виконання угоди, вона підлягає примусовому виконанню, і повинна містити заходи примусового виконання рішення.

Верховний суд у справі 753/16296/14-ц від 30 вересня 2020 аналізуючи статтю 207 ЦПК України зазначає, що укладення мирової угоди є правом сторін, яким вони можуть скористатися у будь-який момент судового розгляду, тобто після відкриття провадження у справі судом

першої, апеляційної чи касаційної інстанції та до ухвалення судового рішення за результатами такого розгляду[3].

Аналізуючи статтю 207 ЦПК України можна навести таке визначення мирової угоди у цивільному процесу - це угода на відповідних умовах між сторонами яка укладається під час розгляду цивільної справи на будь якій стадії судового розгляду, щодо добровільного врегулювання спору, за умови що угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

Стаття 3 Закону передбачає що виконавчим документом є ухвали судів у цивільних справах у випадках передбачених законом[4]. Частина 2 статті 208 ЦПК України зазначає що ухвала про затвердження мирової угоди є виконавчим документом та має відповідати вимогам до виконавчого документа[2].

Обов'язок сторін дотримуватись умов визначених у мировій угоді, у разі порушення відповідних умов наступають наслідки передбачені частиною 3 статті 208 ЦПК України. У разі невиконання затвердженої судом мирової угоди ухвала суду про затвердження мирової угоди може бути подана для її примусового виконання[2].

Виходячи з цього, для подальшої можливості пред'явити ухвалу про затвердження мирової угоди для її примусового виконання, вона повинна відповідати вимогам визначеним у статті 4 Закону. Ухвала про затвердження мирової угоди повинна містити: назву і дату видачі документа, найменування органу, прізвище, ім'я, по батькові та посада посадової особи, яка його видала, дату прийняття і номер рішення, згідно з яким видано документ, повне найменування або прізвище, ім'я та, за наявності, по батькові стягувача та боржника, їх місцезнаходження або адреса місця проживання чи перебування, дата народження боржника - фізичної особи, резолютивну частину рішення, що передбачає заходи примусового виконання рішень, дату набрання рішенням законної сили,

строк пред'явлення рішення до виконання та обов'язково підписується уповноваженою посадовою особою із зазначенням її прізвища та ініціалів і скріплюється печаткою[4]. Виходячи з цього, аналогічний зміст повинен бути і у самій мировій угоді.

Прикладом ухвали про затвердження мирової угоди, яка у разі не виконання умов передбачених угодою, підлягатиме примусовому виконанню є: ухвала про затвердження мирової угоди та закриття провадження № 760/27643/20 від 30.11.2021 року видана Солом'янським районним судом міста Києва, відповідна ухвала є виконавчим документом, оскільки відповідає вимогам зазначеним у статті 4 Закону[5].

Підводячи підсумок необхідно зазначити, що при складанні сторонами та дослідженні судом мирової угоди необхідно не тільки акцентувати увагу на захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів, але й дотримуватися вимог передбачених статтею 4 Закону, для подальшого примусового виконання ухвали про затвердження мирової угоди.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 07.12.2021).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. №1618-IV. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 07.12.2021).
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 вересня 2020 р., судова справа № 753/16296/14-ц. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92566561> (дата звернення: 07.12.2021).
4. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. №1404-VIII. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 07.12.2021).
5. Ухвала Солом'янського районного суду міста Києва від 30 листопада 2021 р., судова справа № 760/27643/20. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101536304> (дата звернення: 07.12.2021).

*Данилець Леонід Віталійович,
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.ю.н., доцент Стоянова Т.А.*

ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АСПЕКТІ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Європейський суд з прав людини є однією з найважливіших інституцій Ради Європи в контексті правосуддя, створений 21 січня 1959 року з метою контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина, закріплених в Європейській конвенції з прав людини, яка була ратифікована 1953 року.

В Україні діє Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», а відповідно до статті 17 цього Закону Суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Відповідні положення містять і процесуальні кодекси, зокрема відповідно до частини 4 статті 10 Цивільного процесуального кодексу України Суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини як джерело права. [1]

Таким чином, практика Європейського суду з прав людини є невід'ємною частиною українського правосуддя та слугує орієнтиром при розгляді в тому числі цивільних справ.

Актуальним на сьогоднішній день видається питання більш детального вивчення практики Європейського суду з прав людини з питання зловживання процесуальними правами, адже дослідження європейських

стандартів правосуддя з вказаного питання надасть змогу побудувати якісний блок законодавства з цього питання та ефективні шляхи для його застосування.

Значним успіхом є закріплення положень щодо зловживання процесуальними правами в Цивільному процесуальному кодексі України, однак лише за умови постійного вдосконалення та розвитку, законодавство буде відповідати сучасним вимогам та буде спроможним забезпечувати належну судову практику, яка розвивається дуже динамічно, подекуди набагато швидше, аніж теоретичні засади.

Конвенція містить положення, які стосуються безпосередньо зловживання правом, у статті 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначається зловживання правом, як діяльність або дії, спрямовані на скасування прав і свобод, визначених у Конвенції, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції. [2]

Положення статті 17 Конвенції з'явилися на основі статті 30 Загальної декларації з прав людини 1948 року. Аналогічні положення є також у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, Американській конвенції з прав людини 1969 року та Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 року.

Як зазначав з посиланнями на практику ЄСПЛ відомий адвокат та вчений Олександр Михайлович Дроздов, «Рішення та ухвали Суду використовуються не лише для вирішення справ, які розглядаються, а також, взагалі, для висвітлення, захисту та розвитку правил, встановлених Конвенцією, що сприяє дотриманню державами зобов'язань, які вони взяли як Договірні сторони. (Єронович проти Латвії [ВП], № 44898/10, § 109, 5 липня 2016 року). [3]

Місія системи, створеної Конвенцією, полягає у визначенні питань державної політики в загальних інтересах, що підвищує стандарти захисту

прав людини та розширює судову практику в сфері прав людини у всьому суспільстві держав-членів Конвенції. (Костянтин Маркін проти Росії [ВП], № 30078/06, § 89, 2012 рік). [3]

В контексті забезпечення права на справедливий суд, цікавим є рішення Європейського суду з прав людини «ТОВ «ФРІДА» проти України» від 08 грудня 2016 року (заява № 24003/07), в якому було зазначено, що застосовуючи процесуальні норми, національні суди повинні уникати як надмірного формалізму, який може вплинути на справедливість провадження, так і надмірної гнучкості, яка призведе до анулювання вимог процесуального законодавства (див. рішення у справі «Волчлі проти Франції» (Walchli v. France), заява № 35787/03, п. 29, від 26 липня 2007 року). [3]

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях також неодноразово наголошував, що держава має право встановлювати певні обмеження права осіб на доступ до суду, такі обмеження права осіб на доступ до суду; застосовані обмеження не можуть обмежувати чи зменшувати право доступу до суду таким чином або до такої міри, що порушується сама сутність права. Більш того, обмеження не входить у сферу застосування статті 6 § 1, якщо не переслідує «законну мету» і якщо відсутнє «пропорційне співвідношення між використаними засобами та переслідуваною метою (§ 57 рішення у справі «Ashingdane v. The United Kingdom» від 28 травня 1985 року, відповідне застосування в Україні знайшлося у постанові КГС ВС від 23.06.2018 року у справі № 904/10035/17). [4]

Відповідно до статті 6 Конвенції кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру. [2]

Відповідно до позиції Європейського суду з прав людини, виходячи з його практики, основною складовою права на суд є право доступу, в тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права, в той же час держава має запровадити ефективний механізм від зловживання такими правами.

Отже, ідеальною формулою в контексті цього питання є пошук балансу між існуючими правами та зловживанням такими правами, що і є завданням перш за все національних судів в їх практиці, а також завданням представників наукової доктрини, які повинні вивчати випадки зловживання процесуальними правами та намагатися систематизувати їх задля подальшої ефективної боротьби з таким явищем, як зловживання процесуальними правами.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 05.08.2021 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. О. Дроздов, О. Дроздова. Посібник зі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Видання від 31 квітня 2019 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://unba.org.ua/assets/uploads/96a0f2399c11b6f75587_file.pdf
4. Огляд практики застосування суддями КГС ВС практики Європейського суду з прав людини за 2018 рік. Електронний ресурс. Режим доступу: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/oglyad_prakt_kgs_1.pdf

Кикоть Артем Володимирович,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного Університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – д.ю.н., професор Андронов І.В.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА США

Одним з основоположних інститутів цивільного процесуального права як України так і США є інститут судового доказування. Отже, закономірним є те, що даний інститут докорінно змінився у ході проведення Україною конституційної реформи, яка стала базисом для вироблення нового підходу до здійснення правосуддя у цивільних справах вітчизняними судами. Необхідно звернути увагу на те, що вдосконалення законодавства у сфері цивільного судочинства в Україні не відбувається окремо від загальносвітових глобалізаційних процесів, які відбуваються в правовій сфері. Як наслідок відбувається зближення континентальної та англо-саксонської правових сімей, результатом чого стає інтернаціоналізація внутрішньодержавних систем цивільного судочинства.

Варто виокремити найбільш важливі зміни у правовому регулюванні судового доказування: 1) шляхом закріплення поняття електронних доказів було розширено коло доступних засобів доказування; 2) на законодавчому рівні закріплено критерії оцінки доказів у цивільному процесі, такі як достатність та достовірність; 3) закріплено оновлену та більш сувору процедуру подання доказів; 4) до національного цивільного процесуального законодавства адаптовано правовий принцип естопелю (вимога доведення неправомірних дій, зважаючи на які сторона визнала певні обставини у ході справи) (ч. 2 ст. 82 ЦПК); 5) надання суду права збирати докази за власною ініціативою в окремих, передбачених законом випадках; 6) поява можливості використання заходів процесуального примусу у випадку нехтування процесуальними правами і невиконання обов'язків у процесі судового доказування.

Таким чином, реформування процесу доказування у цивільному судочинстві, насамперед, покликане збільшити ефективність національної судової системи та підвищити гарантії реалізації права громадян на справедливий судовий розгляд. Разом із тим, деякі новели цивільного процесуального законодавства потребують більш прискіпливого

дослідження та розкриття, адже їх недостатнє висвітлення, а в подальшому і неправильне розуміння здатне створити труднощі у процесі їх практичного використання.

Вживаючи термін «розкриття доказів», прийнято розуміти його як процес ознайомлення сторін по справі з доказами у встановленому законом порядку, переконання у їх фізичній наявності та тим, що вони в собі містять. З погляду історичної ретроспективи найбільш вдало застосовано підхід до поняття «розкриття доказів» в англо-американському цивільному процесі, в якому воно розглядається як сукупність процесуальних дій, направлених на доведення дійсності певних обставин, які мали місце у конкретній судовій справі. Так, в цивільному процесі США виокремлюються такі стадії процесу доказування: 1) взаємний обмін процесуальними документами (у випадку подання позову, відзиву на позовну заяву (пояснень щодо відзиву), при відкритті судового провадження (pleadings). Використовуючи процесуальні документи, учасники справи доводять одна одній та суду до відома про те, які процесуальні питання повинні вирішуватися першочергово, створюючи тим самим подальшу картину розвитку подій та уявлення про подальший хід розвитку конкретної справи.[1] Такі процесуальні дії учасників спору є однією з основних складових процесу підготовки до розгляду справи по суті. Аналіз законодавчої бази, прецедентної практики судів та юридичної доктрини дає змогу окреслити основні цілі взаємного обміну процесуальними документами у судовій системі США. Наразі в судовій системі Сполучених Штатів налічується два варіанти обміну змагальними процесуальними документами – повідомний та фактичний (повідомний здійснюється шляхом поштового листування, а фактичний шляхом ознайомлення з матеріалами справи безпосередньо у судовому засіданні); 2) збирання, подання та розкриття доказів до початку розгляду справи по суті (discovery). Процес досудової подачі доказової бази передбачає декілька етапів та

включає в себе процедуру подання показань свідків, письмових, електронних доказів, проведення та надання експертиз, які в сукупності створюють доказовий базис, на якому в подальшому буде ґрунтуватися позиція сторони спору. Наступним етапом у випадку, якщо між сторонами не було досягнуто консенсусу, затвердженого мировою угодою, є перехід суду до розгляду справи по суті. Виділяють такі стадії досудової подачі доказової бази як показання сторін, підготовка документів; дослідження письмових, електронних та речових доказів, які знаходяться в розпорядженні усіх учасників справи; 3) проведення досудової наради по вирішенню найбільш складних питань, які виникають до початку розгляду справи по суті, метою якої є виокремлення основних задач, які мають бути вирішені на даному етапі; 4) можливість підписання мирного договору, яка може бути використана сторонами спору на будь-якому етапі розгляду справи до винесення судом рішення; 5) розгляд справи по суті та винесення судового рішення.[2]

У підсумку варто зазначити, що основною метою дослідження та проведення порівняльного аналізу процесу доказування у цивільному судочинстві України та США є досягнення якомога більшої процесуальної ефективності національного цивільного судочинства у встановленні фактичних обставин справи шляхом виявлення та застосування релевантних (належних) доказів та відсіювання тих, які є недостовірними, недопустимими та недостатніми. Як у вітчизняному, так і у зарубіжному цивільному судочинстві можливе протистояння суперечливих доказів, направлених на доведення одних і тих же обставин справи. Зіштовхнувшись із таким протиріччям, суддя вимушений застосовувати логічний підхід для вирішення питання надання переваги певним доказам. Задля полегшення визначення суддею належності доказів процесуальним законодавством України та США встановлені відповідні норми. Проте між цивільним процесом США та України існують розбіжності, які виявляються в деталях,

однак саме вони впливають на ефективність всієї системи цивільного судочинства. Так, основна відмінність американського цивільного процесу від українського полягає у детальній регламентації загальних та спеціальних ознак достовірності доказів, тоді як вітчизняний цивільний процес має лише загальні приписи їх достовірності. Для прикладу у ч. 3 ст. 212 ЦПК України зазначено, що суд оцінює докази на предмет їх достовірності, проте кодекс не надає конкретних вказівок щодо того, як відокремити достовірний доказ від недостовірнього, а також не встановлює порядку визнання доказу недостовірним.

Проаналізувавши положення ЦПК України можна виділити узагальнені критерії оцінки належності доказів, проте, такі критерії розгалужені по всьому кодексу, що на практиці призводить до виникнення труднощів у з'ясуванні і розумінні поняття належності доказів. Внаслідок цього виникають проблеми з правильним вирішенням спору, виникає спірна судова практика в аналогічних категоріях справ. Виходячи з цього, існує потреба у закріпленні в ЦПК України більш детальних критеріїв належності доказів.

З метою ефективного розвитку національного процесу доказування у цивільному судочинстві необхідно розглянути способи імплементації положень американського законодавства, які стосуються детальної регламентації загальних та спеціальних ознак належності, достовірності, достатності та допустимості доказів у цивільному процесі.

Список використаної літератури

1. Бернам У. Правовая система США. М.: Новая юстиция, 2006. 1216 с.
2. Городовенко В. Принцип рівності громадян перед законом і судом. *Вісник Конституційного Суду України*. 2012. № 2. С. 178–186.

*Кияшко Олександр Олександрович,
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – к.ю.н., доцент Волкова Н.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ СКОЄННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Відповідно до положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» обставинами, які підтверджують скоєння економічного насильства в сім'ї є умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування дитини, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру[2].

В науковій літературі економічне насильство характеризується наявністю фінансових зловживань з боку члена сім'ї та може бути виражене в наступних проявах, зокрема:

- зовнішні прояви: брудний одяг, худорлявий вигляд, брудні нігті, вуха, неліковані захворювання, неліковані зуби;
- патерни поведінки: крадіжки, зокрема чужої їжі, а також грошей, трудова діяльність дитини, жебрацтво, постійні запізнення до школи;
- психічні ознаки: відставання у розвитку; відставання у фізичному розвитку; низький рівень розвитку інтелекту; розумова відсталість у особливо тяжких випадках;
- особливості домашньої атмосфери: брак їжі для дитини; відсутність у дитини постільної білизни або наявність брудної постільної білизни; вдома холодно, безлад і антисанітарія у домі;

- особливості поведінки батьків: надовго залишають дітей у інших людей (сусідів, навіть – незнайомців); перешкоджають у навчанні дитини, наприклад забороняють ходити до школи тощо[3].

Отже, перелік життєвих обставин, які кваліфікують діяння особи, як вчинення акту домашнього насильства та визначенні в дужках в диспозиції ст. 173² КУпАП не є вичерпними.

В рішенні Голосіївського районного суду м. Києва від 24.05.2019 року по справі № 752/4527/19. За фабулою справи, дружина (заявник) звернулася до суду з заявою про видачу обмежувального припису на тих підставах, що вона тривалий час зазнає психологічного та економічного насильства з боку свого чоловіка, а саме: позбавлення права користування суспільним житловим приміщенням, перебування під програмою захисту та реабілітації жертв побутового насильства, проживання в притулку. Адвокат чоловіка (кривдника) дізнавшись про проживання потерпілою у притулку почав перевірку достатності підстав та належного оформлення її перебування у притулку. Не отримавши відповіді від Київського міського центру роботи з жінками, адвокат чоловіка подав цивільний позов до Київського міського центру роботи з жінками (Відповідач), третя особа дружина чоловіка (потерпіла) про визнання дій незаконними, оскільки міський центр на думку адвоката порушив порядок та підстави вселення дружини до цього притулку. На думку Голосіївського районного суду м. Києва, обставини ініціювання адвокатом чоловіка заявника зазначеного вище судового провадження, свідчить про переслідування заявниці з метою позбавлення її можливості перебувати в притулку, що також є однією з форм економічного насильства. Таким чином, на думку суду, існують підстави для видачі обмежувального припису щодо кривдника[4].

Ще одним цікавим рішенням в судовій практиці є рішення Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23 квітня 2020 року по справі №712/468/19. На думку Верховного Суду економічне насильство не може

обумовлюватися в «утриманні» грошових коштів з боку кривдника у випадку, якщо заявник має власні самостійні грошові кошти (дохід), якими він може розпоряджатися самостійно без будь-яких обмежень[5]. Крім цього, згідно з висновком Верховного Суду зазначеного в постанові від 30 травня 2019 року у справі № 159/5880/18 вбачається, що не можуть свідчити про наявність скоєння економічної форми домашнього насильства наступні докази:

- ненадання добровільно матеріальної допомоги на утримання доньки, яка продовжувала навчання до досягнення нею 23 років, що підтверджується як правило рішенням суду;

- невідповідальне ставлення до своїх вчинків та наслідків, у тому числі до виховання дітей що підтверджується як правило рішенням суду[6].

Дійсно, жоден з цих доказів не підтверджує безпосередньо спричинення кривдником по відношення до дитини будь-якої форми домашнього насильства, зокрема економічного насильства, а отже не може використовуватися судом в якості обґрунтування підстав щодо видачі обмежувального припису.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1618?test=XX7MfyтCSgkyу6II ZiCSwOJHI4AMs80msh8Ie6>.

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 року № 2229-VIII // Відомості Верховної Ради України від 02.02.2018 — 2018 р., № 5, стор. 32, стаття 35

3. Степаненко О.В. Економічне домашнє насильство // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc45/26.pdf>.

4. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 24 травня 2019 року по справі № 752/4527/19 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81986286>.

5. Рішення Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23 квітня 2020 року по справі №712/468/19 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88909648>.

6. Рішення Верховного Суду від 30 травня 2019 року у справі № 159/5880/18 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82156783>.

*Московчук Дмитро Олександрович,
асистент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник – д.ю.н., професор Голубєва Н.Ю.*

НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СУДИ ТА СУДОВУ СИСТЕМУ АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСУ

Протягом останніх тридцяти років система цивільного судочинства Англії та Уельсу зазнала значних і постійних реформ. Вона зазнала багатьох змін у своїй процедурі, проте з 2016 року англійське та валлійське цивільне судочинство зазнало найзначнішої реформи з кінця 19 століття. Це та реформа, яка через інвестиції уряду в Службу трибуналів (HMCTS), що керує зараз судами Англії і Уельсу та об'єднаними трибуналами і є офіційним посередником між виконавчою та судовою владою, на суму 1 мільярд фунтів стерлінгів, намагається оцифрувати цивільний суд [1]. Це було зроблено для того, щоб по-різному зменшити витрати та час для окремих сторін, тобто вдосконалити практику та процедуру судів, а також дати можливість особам ефективно судитися без юридичної допомоги. Це все досягнеться шляхом скорочення кількості судів та адміністративного персоналу, а також шляхом заміни паперових процедур оцифрованими процедурами та слуханнями. Його довгострокова мета — запровадження повністю онлайнового, цифрового цивільного процесу. Проте дана реформа була затяжною та не дуже успішною.

У зв'язку з пандемією Covid-19 та тим, що з міркувань охорони здоров'я не було можливості проводити слухання в приміщеннях судів, традиційна парадигма ведення судового процесу стала неспроможною. Практично в одну ніч судова влада зазначила, що «розгляд [має] проводитися з одним, більш ніж одним або всіма учасниками, які присутні віддалено» [2]. Традиційні фізичні слухання стали винятком і проводилися у випадках, коли інакше не було можливості їх проводити. Ця швидка трансформація була досягнута завдяки

використанню онлайн-платформ, таких як Skype, Zoom, MS Teams, а останнім часом — використання спеціальної онлайн-платформи, розробленої саме для НМСТS, відомої як Cloud Video Platform або CVP, яка була в процесі розвитку в рамках програми реформи. Це також було досягнуто шляхом прийняття закону про надзвичайну ситуацію (Закон про коронавірус 2020 року [3]), тимчасових змін процесуальних правил та надання вказівок судовою владою. У сукупності ці кроки полегшили використання дистанційних слухань, тобто слухань, які проводяться в режимі онлайн, що автоматично пришвидшили реформу про яку йшлося вище.

Різні зміни, спричинені пандемією, основна увага яких була зосереджена на поширенні онлайн-відеослухань, призвели до того, що лорд Бернетт, лорд-головний суддя Англії та Уельсу, назвав «найбільшим пілотним проектом, який коли-небудь бачили суди».

Важливою зміною, яку, ймовірно, на яку вплине пандемія, є прискорення впровадження електронних переговорів, електронної медіації та e-ENE в цивільний процес. Запровадження таких заходів було невід'ємною частиною програми реформування НМСТS. Були зроблені лише попередні кроки, щоб запровадити його до березня 2020 року через презумпцію звернення до процесу медіації, що здійснюється по телефону в рамках пілотної онлайн-схеми. Через відставання, зокрема в окружному суді, справ, які були відкладені або могли іншим чином не бути розглянутими під час пандемії, ширше використання таких онлайн-процесів вирішення спорів проглядалось у 2021, щоб допомогти усунути це відставання. Їхнє просування може також допомогти судам задовольнити будь-який підвищений попит, що виникає у зв'язку з позовами, пов'язаними з пандемією, і з якими в іншому випадку судам може бути важко впоратися. Таким чином, аспект програми реформування НМСТS, який передбачався, принаймні, спочатку для застосування до споживчих позовів з низькою вартістю, може стати шляхом вирішення широкого кола цивільних позовів, залишаючи судові рішення як процесуальний варіант останньої інстанції.

Також можливі зміни в судовій системі. Вони, ймовірно, виникнуть у довгостроковій перспективі, ніж будь-які потенційні зміни в структурі суду, а також можуть виникнути опосередковано. Перша потенційна зміна, ймовірно, буде продовженням тієї, яка вже була в процесі підготовки: передача відповідальності за ведення справ кваліфікованим працівникам суду від окружних суддів в окружному суді та прискорення використання вирішення спорів в режимі онлайн як невід'ємної частини управління справами. У першому випадку, ймовірно, все більше елементів досудового процесу будуть переміщені від штатної судової системи до юридично підготовленого адміністративного персоналу, хоча при цьому працівники суду не будуть виконувати вказівки з боку виконавчої влади. Щодо другого, то як працівники суду, так і судові органи повинні бути навчені методам ведення переговорів, посередництва та ранньої нейтральної оцінки. У сукупності обидві зміни докорінно змінять характер судової ролі; з одного боку, зменшуючи свій внесок у активне ведення справ, а з іншого – переставляючи його від переважно розпорядчої ролі до ролі, яка більше зосереджена на сприянні врегулюванню за згодою. Швидший розвиток та використання дистанційних технологій, ймовірно, сприятиме цьому зрушенню швидшими темпами, ніж очікувалося б у рамках програми реформування НМСТS за відсутності пандемії Covid-19.

Отже, криза прискорила особливий і швидкий прогрес використання онлайн спорів. Там, де раніше, можливо, була стриманість, пандемія означила, що альтернативи нема. Як наслідок, пандемія спричинила і буде спричиняти найбільшу реформу англійських та валлійських цивільних судів, можливо, з 19 століття і в найкоротший термін. Наслідки пандемії, зміни, які вона спричинила, та їх широке визнання, з великою ймовірністю, призведуть до реальних структурних змін у процедурі та практиці судів, навіть якщо не всі зміни збережуться у своїй пандемічній формі в майбутньому. Вони також, ймовірно, призведуть, опосередковано і як довгостроковий наслідок, до структурних змін у юридичній професії, а отже, до майбутньої форми судової влади та структури

судів. Поки що рано говорити, як саме будуть реалізовані такі зміни, але контур можливостей уже можна побачити.

Список використаної літератури:

1. Sir Terence Etherton MR, *The Civil Court of the Future*, at [1], Judicial Office, 2017. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2017/06/slynn-lecture-mr-civil-court-of-the-future-20170615.pdf>
2. Lord Burnett CJ, Coronavirus (COVID-19): Message from the Lord Chief Justice to judges in the Civil and Family Courts, (19 March 2020) URL: <https://www.judiciary.uk/announcements/coronavirus-covid-19-message-from-the-lord-chief-justice-to-judges-in-the-civil-and-family-courts/>
3. Coronavirus Act, section 34, schedule 25; CPR PD 51Y – Video or Audio Hearings during Coronavirus Pandemic; CPR PD 51ZA – Extension Of Time Limits And Clarification Of Practice Direction 51Y – Coronavirus; Coronavirus COVID-19.

Петренко Наталія Дмитрівна,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська Юридична академія»,

суддя Господарського суду Одеської області

Науковий керівник – д.ю.н., професор Голубєва Н.Ю.

ШТРАФ ЯК МІРА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕПОВАГУ ДО СУДУ

Неповага до суду заборонена законом. Відповідно до положень частини 3 статті 6 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень.

Якщо за втручання в будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися винесення неправосудного рішення статтею 376 КК України передбачена

кримінальна відповідальність, то за прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України законодавцем у статті 185³ Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність.

Відповідно до диспозиції вищезазначеної статті 185³ КУпАП неповага до суду виражається у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил. За такі дії накладається штраф від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить відповідно від 850 до 2550 грн.

За повторне правопорушення протягом року після накладення адміністративного стягнення штраф становитиме від 2550 до 4250 грн. Також передбачені виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням 20% заробітку або адміністративний арешт до 15 діб.

В якості неповаги до суду стаття 185³ КУпАП розцінює і злісне ухилення експерта, перекладача від явки до суду. За таке ухилення на цих осіб накладається від 340 до 1700 грн. Штраф від 2550 до 5100 грн. накладається на поручителя за невиконання зобов'язань, покладених судом у ході провадження у справах за адміністративними позовами щодо затримання та видворення іноземців та осіб без громадянства.

Слід зауважити, що стаття 185³ КУпАП розмежовує неповагу до суду та неповагу до Конституційного суду, що навряд чи є виправданим як з наукової так і з практичної точки зору. Відповідно до нормативних положень ст. 185³ КУпАП неповагою до Конституційного Суду України з боку учасників конституційного провадження, перекладача, свідка, спеціаліста, експерта, інших учасників конституційного провадження, залучених Конституційним Судом України до участі у справі, вважається

злісне ухилення від явки на засідання, пленарне засідання Сенату, Великої палати Конституційного Суду України або непокори цих та інших осіб розпорядженню головуючого чи порушення порядку під час таких засідань, а так само вчинення будь-яких дій, які свідчать про явну зневагу до Конституційного Суду України іншими присутніми на пленарному засіданні особами (крім суддів Конституційного Суду України).

За неповагу до Конституційного Суду України на винну особу може бути накладений штраф у розмірі від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 340 до 1700 грн. З огляду на те, що штраф за неповагу до суду складає від 850 до 2550 грн. можна стверджувати, що така диспропорція є необґрунтованою, адже відкритим залишається питання чому законодавцем був визначений розмір штрафу за неповагу до Конституційного суду України у меншому розмірі аніж за неповагу до суду.

Зазначені положення ст. 185³ КУпАП потребують змін шляхом встановлення однакового розміру штрафів за неповагу як до суду так і до Конституційного суду України.

Крім того, слід зазначити, що коригування у бік збільшення потребує і визначений КУпАП розмір штрафу за неповагу до суду, оскільки неоподатковуваний мінімум доходів громадян, виходячи з якого визначається штраф, – грошова сума 17 гривень була визначена саме у такому розмірі ще у 1996 році та з того часу не змінювалась, що з урахуванням інфляційних процесів національної грошової одиниці за останні 25 років має наслідком повну нездатність дисциплінувати осіб, які беруть участь у справі, з огляду на незначний розмір штрафу.

Питання про притягнення до відповідальності за прояв неповаги суд може вирішити негайно після скоєння правопорушення, оголосивши перерву у судовому засіданні або після закінчення судового засідання. Протокол про адміністративне правопорушення не складається. У таких

справах рекомендується постанову у справі про адміністративне правопорушення додавати до матеріалів основної справи, що розглядається.

Справу про адміністративне правопорушення розглядає суддя-доповідач у справі, під час розгляду якої виявили неповагу.

Питання відповідальності за неповагу до суду будь-якої юрисдикції розглядається за правилами статей 276-285 КУпАП, які визначають загальний порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення та винесення постанов щодо них.

Таким чином, неповага до суду є адміністративним правопорушенням із особливим порядком притягнення до відповідальності. Цей інструмент судді можуть застосовувати лише під час судового процесу з метою забезпечення розгляду справи протягом розумного строку, а також порядку у судовому засіданні.

Привертають до себе увагу та вимагають аналізу пропозиції щодо запровадження відповідальності за «скандалізацію правосуддя» – випадки, коли учасники процесу намагаються чинити тиск на суд, маніпулюючи громадською думкою.

Цінним є досвід європейських країн у боротьбі з таким негативним явищем. В англосаксонській правовій системі під скандалізацією правосуддя розуміється будь-яка дія або опублікована інформація, розрахована на те, щоб вплинути на рішення судді, особливо якщо здійснюється безладна та необґрунтована критика, яка підриває довіру громадськості. У Франції за подібні дії передбачена кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до шести місяців і штраф у розмірі 7500 євро, а в Англії відповідальність за неповагу до суду полягає у тюремному ув'язненні на строк до місяця та штраф у розмірі 2500 фунтів. При цьому притягнення до відповідальності за скандалізацію

правосуддя здійснюється у спрощеному порядку за рішенням суду. У США суд карає штрафом або арештом на свій розсуд за прояв неповаги до суду

З огляду на вкрай негативні тенденції, що простежуються в Україні останні роки, саме такої міри відповідальності не вистачає українським суддям, адже суди продовжують відчувати себе практично беззахисними перед відвертим перекручуванням фактів, що розповсюджуються недобросовісними ЗМІ.

Проблема репутації суду об'єктивно існує, адже судді, на відміну від учасників процесу, не можуть вийти до ЗМІ та пояснити свою позицію, мотиви ухвалених рішень, а стиль викладення судових рішень через правову специфіку термінології, як правило, залишається незрозумілим для громадськості.

За правилами Кодексу суддівської етики суддя не може робити публічних заяв, коментувати в засобах масової інформації справи, які перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали законної сили. Правило щодо заборони коментарів з боку судді справ, які перебувають у його провадженні, відображується і в практиці ЄСПЛ, наприклад, у справі «Лавентс проти Латвії» (*Lavents v. Latvia*, № 58442/00, 28.11.2002).

Водночас, потрібно відмежовувати поняття публічних коментарів, що стосуються суті справ або питань, які знаходяться в провадженні судді, від інших питань. Так, заборона не може стосуватися виступів суддів-спікерів, а також публічних заяв, зроблених суддею у ході виконання своїх професійних обов'язків під час офіційних виступів при розгляді конкретної справи, при поясненні руху провадження тощо. Крім того, суддя, суддя-спікер має право робити публічні заяви або давати коментарі щодо окремих процедур та діяльності суду в цілому з метою інформування громадськості.

Проблема тиску на суддів через соціальні мережі та засоби масової інформації набуває все більшої актуальності. Створюють ажіотаж навколо

суду чи конкретного судді як правило ті, хто не знає навіть основ права, а іноді роблять це навмисно, щоб тиснути на суд. Ця проблема є й у розвинених країнах. Скандали у ЗМІ та соцмережах – це прямий тиск на суд. З цим стикаються суди всіх країн і наша – не виняток. Звісно, суддя не має права йти на поводу ажіотажу та громадської думки, він зобов'язаний ухвалити рішення неупереджено, але все одно при цьому хтось буде незадоволений. У судді теж є емоції, психологічно йому важко йти врозріз з думкою суспільства, тим більше якщо воно створене штучно та з певним наміром. За образу суддів у соцмережах нікого не карають. У ЗМІ та соцмережах дедалі частіше стали з'являтися відверті фейки. При цьому наклеп, образи, часом навіть нецензурна лайка на адресу судді залишаються повністю безкарними.

На наш погляд, вирішення даної проблеми, окрім подальшого розвитку інституту суддів-спікерів та налагодження взаємодії зі ЗМІ, полягає у встановленні відповідальності для ЗМІ за "скандалізацію правосуддя", тобто за маніпулювання суспільною думкою щодо судової влади, применшення її авторитету, безладну, необґрунтовану критику, що підриває довіру громадськості до процесу відправлення правосуддя.

Зокрема, необхідно запровадити відповідальність для ЗМІ та журналістів за тиск на суд та лобіювання інтересів окремих осіб шляхом розміщення у ЗМІ на комерційній основі негативних матеріалів щодо діяльності судів.

Жодним чином не посягаючи на базові принципи гласності та відкритості ЗМІ, слід зауважити, що їх категорично не можна використовувати в якості тиску на суд. Кожен суддя особисто відповідає за свої дії та рішення, однак і за факти тиску на суд необхідно нести відповідальність.

Неповагу до суду можна визначити як дії, бездіяльність або опубліковану (іншим чином поширену невизначеному колу осіб)

інформацію, мета яких – поставити суддю в стан зневаги, збентеження або принизити його авторитет, тим самим вплинувши на його рішення, в тому числі викликавши негативну суспільну реакцію. Це такі дії, які спрямовані на підрив довіри суспільства до процесу відправлення правосуддя, а тим більше якщо це роблять особи, які мають соціальне визнання, зокрема, представники виконавчої та законодавчої гілок влади.

Слід підкреслити, що на відміну від представників законодавчої та виконавчої влади, які за своєю суттю є політиками, судді не є суб'єктами, щодо яких допустимі розширені межі критики. Єдина допустима форма – оскарження судових рішень у визначений процесуальним законом спосіб. Громадськість може мати певну роль при відборі суддів, але якщо суддя вже має повноваження – діє презумпція його сумлінності. Якщо суддя порушив закон або норми суддівської етики, тоді цими питаннями має займатися Вища рада правосуддя, правоохоронні органи. Але навіть у цьому випадку опублікована інформація про дії судді у службовий та позаслужбовий час має бути заснованою на законі, стриманою та коректною. Публічний коментар про характер правосуддя, його критика не повинні переходити певні межі. У цьому відношенні необхідно мати на увазі важливість дотримання правильного балансу різних інтересів залучених сторін, які включають право громадськості на отримання інформації в питаннях, що виникають на основі судових рішень, вимоги відправлення правосуддя належним чином, а також професійну честь судді.

Підсумовуючи викладене, законодавство, що встановлює відповідальність за неповагу до суду вимагає істотного удосконалення, а інститут судового штрафу має стати дієвим механізмом протидії цьому негативному явищу. Доцільним є запозичення відповідного досвіду розвинених демократичних держав.

Привиденцев Олександр Геннадійович,

аспірант кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – д.ю.н., професор Андронов І.В.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ГОЛОСОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ЯК ДОКАЗУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Процес інтеграції інформаційних технологій у сучасні соціальні реалії впливає на об'єми обміну інформації в суспільстві. Разом з тим збільшується кількість використання електронної інформації як доказів у судовій практиці. Популярним засобом такого обміну виступають голосові повідомлення. Голосові повідомлення – це форма технології миттєвого зв'язку, яка використовує голос відправника для формування та доставки повідомлення, що служить альтернативною формою спілкування для електронних листів, голосових дзвінків або текстових повідомлень. Голосові повідомлення зберігаються в ланцюжку поштової скриньки або чату месенджера, що дозволяє одержувачу прослухати їх декілька разів.

Можливість використання голосових повідомлень у доказовій діяльності як різновиду електронних доказів в цивільному процесі закріплено в ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України [1]. Проблеми із доказуванням обставин цивільної справи за допомогою голосових повідомлень як різновиду електронного листування можуть виникнути тоді, коли сторони заперечуватимуть належність їм повідомлень чи електронних адрес, а також у зв'язку з неможливістю надання оригіналу доказу. Узагальнюючи судову практику, можна дійти висновку, що суд може не взяти до уваги електронний доказ у разі неможливості подання та дослідження оригіналу електронного доказу та наявності обґрунтованих сумнівів в учасника справи або суду щодо:

- відповідності копії до оригіналу електронного доказу;
- достовірності отриманих даних;
- сумнівів у добровільності їх визнання стороною судового розгляду.

Тому подання копії електронного доказу не робить такий доказ автоматично недопустимим. Подібні наслідки спричиняє лише неможливість подання до суду оригіналу доказу [2],[3],[4].

Оригіналом голосового повідомлення як доказу буде вважатися цифровий файл у форматі, який відповідає аудіо-файлам (MP3, AAC, WAV, FLAC або інший звуковий формат), який зберігається безпосередньо на цифровому носії (телефон, планшет, ноутбук) або на хмарному сховищі облікового запису користувача (сторони у суді), на який надійшло повідомлення. Універсальних способів визначення автора електронних повідомлень, окрім електронного підпису, використання якого регламентується Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг»[5] та Законом України «Про електронні довірчі послуги»[6], не передбачено. Однак навіть цей метод не може бути застосовано до голосових повідомлень під час листування через технічні особливості функціонування електронного підпису. Кваліфікований електронний підпис можливо накласти тільки на копію доказу, який зберігається як окремий звуковий файл на портативному носії електронної інформації, що був виокремлений з масиву листування для долучення до справи у якості доказу.

При дослідженні голосових повідомлень як доказу судом у разі наявності обґрунтованих сумнівів стосовно належності голосу стороні судового процесу чи факту фальсифікації доказу та монтажу звукозапису – вбачається за доцільне проведення судових експертиз з метою спростування або підтвердження відповідного доказу. Зокрема, суд за клопотанням сторони може призначити експертизу відеозвукозапису (фоноскопічну), яка встановлює тотожність особи до фізичних параметрів

голосу на звукозаписі, а також підтверджує або спростовує факт фальсифікації цього доказу, чи лінгвістичної експертизи усного мовлення, яка ідентифікує особу за матеріалом на звукозаписі за лінгвістичними параметрами усного мовлення.

Деякі учасники справи заперечують проти використання голосових повідомлень у якості доказової бази, посиляючись на порушення права на таємницю телефонних розмов встановлене ст. 32 Конституції України [7]. З огляду на процес формування голосового повідомлення на відміну від запису телефонної розмови без згоди особи, виокремлюється якісна відмінність у добровільності суб'єкта надання запису голосу та усвідомлення процесу надання такого запису (повідомлення) іншій особі з метою його використання для отримання інформації. Виходячи із вищезазначеного, суди констатують відсутність порушення вищезазначеного права особи.

Складним аспектом використання голосових повідомлень як доказової бази виступає можливість безповоротного їх видалення з месенджерів (Telegram, Viber, WhatsApp, тощо) одним із співрозмовників, що матиме наслідком видалення для усіх учасників і як наслідок - знищення ймовірного доказу. Відновлення цих повідомлень - вкрай складний процес. Наприклад, месенджер Telegram безповоротно видаляє як зміст повідомлень, так і слід його надсилання, WhatsApp видаляє лише зміст, але теж безповоротно. Схожа технологія застосовується у Viber, при цьому, технічна підтримка сервісу може надати інформацію лише про факт надсилання повідомлень чи здійснення дзвінків із зазначенням дати і часу, але не їхній зміст. До того ж, така послуга буде платною та надається лише після процедури верифікації власника акаунту [8]. Обов'язкова авторизація користувачів у операторів мобільного зв'язку за паспортними даними допомогла б спростити процес їх ідентифікації, адже месенджери, як основні джерела розповсюдження та функціонування голосових

повідомлень, використовують для авторизації користувача саме мобільний номер, і як наслідок ми отримали б спрощення процесу ідентифікації автора голосових повідомлень, які надходили з відповідного акаунту в месенджері. Проте наразі в Україні дозволена лише добровільна фіксація особи за паспортними даними до конкретного мобільного номеру.

У підсумку можна зазначити, що використання голосових повідомлень як доказу в цивільному судочинстві досить складний процес, адже відсутні універсальні та швидкі механізми, які б прискорили та уніфікували процес використання такого виду електронної інформації в процесі судового доказування. Розвиток інформаційних технологій та систем, в яких вони функціонують, значно випереджає процес їх законодавчого регулювання. Видалення однією з сторін оригіналу такого доказу фактично унеможлиблює його використання в суді навіть при наявності засвідченої копії такого доказу. Застосування судових експертиз під час розгляду справ з використанням такого виду доказів значно збільшує витрати на вирішення спору, адже оплата за проведення судової експертизи, за загальним правилом, покладається на сторону, що її ініціювала. Тому питання щодо використання голосових повідомлень як доказу потребує подальшого ретельного дослідження та формування правових позицій з метою регламентації їх ефективного використання та створення універсальних механізмів їх дослідження для підвищення ефективності судового захисту порушеного права.

Список використаної літератури:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 №1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-42. Ст. 492.
2. Постанова Верховного Суду від 29 січня 2021 року у справі №922/51/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94517830> (Дата звернення: 28.11.2021).
3. Постанова Верховного Суду від 21 березня 2019 року у справі № 568/879/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80751512> (Дата звернення: 28.11.2021).
4. Постанова Верховного Суду від 28 квітня 2021 року у справі №234/7160/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96631900> (Дата звернення: 28.11.2021).
5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.

6. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 45. Ст. 400.

7. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30.

8. Перникоза Д., Коновалов Є. *Електронні докази – норма для українського судочинства, але є нюанси*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/elektronni-dokazi--norma-dlya-ukrayinskogo-sudochinstva-ale-e-nyuansi.html>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
ім. Ю. С. Червоного

м. Одеса

17 грудня 2021 року

Укладачі: І.С. Апалькова, О.В. Сатановська

За загальною редакцією

д-ра юридичних наук, професора Н. Ю. Голубєвої

Ум-друк. арк. 24,36. Зам. № 2112-16.

Видано в ПП «Фенікс»

(Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).

Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.

Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160

e-mail: fenix-izd@ukr.net

www.feniksbooks.com